

ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRME ZORLUKLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Tayfun VARNALI¹

Öz

Günümüzde hızla gelişen bilişim teknolojisi, çeşitli yenilikleri hayata geçirmiştir. Geçmiş yıllarda e-ticaret, birçok coğrafyada globalleşme sonucunda problem olmaktan çıkmıştır. İletişim imkânlarının gelişmesiyle e-ticaret yaygınlaşmış ve geleneksel ticaretin yerini her geçen zaman daha hızla büyüyen bir kavram olan e-ticaret almıştır. İletişimde sürekli kullanılan posta, e-postayla değiştirilerek haberleşmenin hızını saniyeler düzeyine indirmiştir. Ticaret, çok eski bir kavram olmasına rağmen, elektronik ticaret (e-ticaret) daha yeni bir kavramdır. Ayrıca klasik pazarlama aktiviteleri, sanal ortama göre beş altı kat daha pahalıdır. Bu tür problemler, işlemlerini sanal ortam üzerine kaydıran tüm ticari aktiviteler için artık e-ticaret olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada e-ticaretin vergi kaçakçılığı, ticaretin vergilendirilmesi ve Türk vergilendirme sisteminde bu yeni kavramın iktisadi ekonomiye uyumlu olup olmadığı tek tek incelenmiştir. Bu problemlerle birlikte global bir pazar haline gelen e-ticaretin pazar oluşum sürecine, bu sürece katkıda bulunan ulusal ve global çalışmalara ve ortaya çıkan vergilendirme sorunlarına ve vergi kaçakçılığına göz atmak önemlidir. Yapılan bu çalışmada e-ticaretin tanımı, kapsamı, ödeme sistemleri, vergilendirmede ortaya çıkan problemler ve vergi kayıp ve kaçakları Türk Vergi Mevzuatı açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, e-ticaretin Türk vergi sistemi ile uyumu da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Elektronik Ticaret
Vergi Hukuku
Vergilendirme
Vergi Kayıp ve Kaçakçılığı

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi : 16.08.2023
Kabul Tarihi : 01.01.2024
E-Yayın Tarihi : 15.02.2024
DOI : 10.58702/teyd.1344566

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Bölümü, e-posta: tayfun_kkk@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3895-8620.

CHALLENGES AND SOLUTIONS IN TAXATION OF E-COMMERCE

Abstract

Today, rapidly developing information technology has brought various innovations to life. In the past years, e-commerce has ceased to be a problem as a result of globalisation in many geographies. With the development of communication facilities, e-commerce has become widespread and traditional trade has been replaced by e-commerce, which is a concept that is growing faster and faster. The mail, which is constantly used in communication, has been replaced by e-mail, reducing the speed of communication to seconds. Although trade is a very old concept, electronic commerce (e-commerce) is a newer concept. In addition, classical marketing activities are five to six times more expensive than the virtual environment. Such problems are now referred to as e-commerce for all commercial activities that shift their transactions to the virtual environment. In this study, tax evasion of e-commerce, taxation of trade and whether this new concept is compatible with the economic economy in the Turkish taxation system are analysed one by one. With these problems, it is important to look at the market formation process of electronic commerce, which has become a global market, the national and global studies that contribute to this process, and the taxation problems and tax evasion that arise. In this study, the definition of electronic commerce, its scope, payment systems, problems arising in taxation and tax losses and evasion are examined in detail in terms of Turkish Tax Legislation. In addition, the compatibility of e-commerce with the Turkish tax system is also discussed.

Keywords

E-Commerce
Tax Law
Taxation
Tax Evasion and Avoidance

Article Info

Research Article
Received : 16.08.2023
Accepted : 01.01.2024
Online Published : 15.02.2024
DOI : 10.58702/teyd.1344566

Kaynakça Gösterimi: Varnalı, T. (2024). Elektronik ticaretin vergilendirme zorlukları ve çözüm yolları. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5 (1), 195-224.

Citation Information: Varnalı, T. (2024). Challenges and solutions in taxation of e-commerce. *Journal of Society, Economics and Management*, 5 (1), 195-224.

GİRİŞ

Elektronik ticaret (E-ticaret), günümüzde giderek artan önemi ve etkisiyle iş dünyasında devrim niteliğinde değişimlere neden olan önemli bir konu olmaktadır. İnternet ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, bilgiye erişim kolaylığı, küresel erişim imkânı gibi faktörler, e-ticaretin yaygınlaşmasını ve büyük bir ivme kazanmasını sağlamıştır. Bu durum, işletmelerin ve tüketicilerin geleneksel ticaret yöntemlerinden uzaklaşıp, dijital platformlara yönelmelerine neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, e-ticaretin günümüz iş dünyasında ve küresel ticaret sistemindeki önemini ve etkilerini anlamak, e-ticaretin sunduğu avantajları ve getirdiği sorunları belirlemek ve e-ticaretin geleceğini analiz etmektedir. E-ticaretin yaygınlaşması ve hızla değişen teknolojik ortam, geleneksel ticaretin yanı sıra uluslararası vergileme ve ticari ilişkiler gibi konularda yeni sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bu araştırma, literatür taraması ve analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmektedir. İlgili kaynaklar ve akademik çalışmalar incelenerek e-ticaretin önemi, işleyişi ve etkileri üzerine bilgi toplanmakta ve değerlendirilmektedir. Ayrıca, mevcut uluslararası vergileme mevzuatı ve çifte vergilemeyi önleme anlaşmaları göz önünde bulundurularak e-ticaretin vergilendirme alanındaki sorunları vurgulanmaktadır.

Çalışmanın sonuçları, e-ticaretin iş dünyasında ve ekonomik sistemin işleyişindeki yerini açıklayarak, küresel ticaretin geleceğine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca, vergileme ve diğer düzenleyici alanlardaki eksikliklerin belirlenmesi, e-ticaretin düzenlenmesi ve yönetilmesi için politika yapımcılar ve iş dünyası için değerli bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma, e-ticaretin önemini anlamak ve küresel ticaretin geleceğini şekillendirmede bilinçli kararlar almak isteyen herkes için önemli bir kaynak olacaktır.

1. E-Ticaretin Tanımı, Araçları ve Özellikleri

E-ticaret, 1996 yılında Ecom (*Electronic Computer-Originated Mail*) tarafından yapılan tanıma göre, bilgisayar networklerinin farklılıklarını kullanarak tanıtım, ticari işlemler, mamul tasarımı, imalat gibi faaliyetlerin yerine getirilmesi olarak adlandırılmıştır (Ekin, 1998, s. 76-77). Avrupa Komisyonu'nun 1997 yılında yaptığı tanıma göre ise e-ticaret, örgütlerin faaliyetlerini bilgisayar ortamında elektronik olarak yapmalarını ifade eder.

E-ticaret, video, ses, metin gibi unsurların sanal olarak aktarımına ve işlenmesine dayanır. Bu kapsamda e-ticaret, müşterilere sunulan hizmetleri, ürün alım ve ödemelerinin dijital ortamda gerçekleşmesini içerir (Küçüközyiğit, 2003, s. 150-158).

Başka bir ifadeyle, e-ticaret "tüzel ve gerçek kişiler arasında pazarlama, satış, üretim, tedarik işlemlerinin bilgisayar networkleri aracılığıyla yapılması ve aynı ortamda ödeme işlemlerinin gerçekleştirilmesi şartıyla süregelen ticari faaliyetler kümesi" olarak adlandırılmaktadır (Civelek ve Sözer, 2003, s. 112).

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ise e-ticareti 'hizmet ve malların satışı, malların üretimi, dağıtımı ve reklamlarının network ağları üzerinden yapılması' olarak tanımlamaktadır (Çeştepe, 2003, s. 49-50).

E-ticaretin araçlarını detaylıca incelediğimizde, e-ödeme (elektronik ödeme) ve para transfer programları, televizyon, telefon ve faks, elektronik veri alışverişi (EDİ) şeklinde sıralanmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. E- Ticaretin Araçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

E-ticaret, birçok avantaj ve imkânı beraberinde getirmektedir:

- Uyarlayabilme/ Kişileştirme: Pazarlama mesajlarının uyarlanabilmesi hizmet ve ürünlerin tüketicilerin kişisel tercihleri doğrultusunda kişileştirilebilmesidir. Bu nedenle genellikle geniş pazarlara ulaşması ve firmanın ulaşmayı hedeflediği gerçek tüketicinin istediği tarzdaki ürün ve mallara ulaşması hedeflenmektedir.

- Her an Ulaşılabilirlik: Evde, işte veya mobil cihazlar aracılığıyla her yerde ve her zaman erişim sağlanabilmesi sayesinde tüketiciler, ürünleri satın almak için ekstra zaman harcamadan istedikleri zaman ve yerde işlemlerini gerçekleştirebilirler (Kraemer ve King, 2002, s. 9).

- Bilgi Yoğunluğu: Günümüzde bilgiye erişim maliyetleri düşerek ürünlerdeki kaliteyi arttırmaktadır. Bu yeni ortam, önceki dönemlerle kıyaslanamayacak kadar olanaklar ve avantajlar sunmaktadır. E-ticaret, internetin daha homojen olmasını sağlayarak ticaret ve iletişimdeki engelleri azaltmaktadır (Kraemer ve King, 2002, s. 9).

- Küresel Erişim: Uluslararası sınırları ortadan kaldırarak her zaman ve her yerden erişim imkânı sunar. Gümrük kontrolleri gibi sınırlamaların etkisi azalmaktadır. Bu durum, kişisel, kurumsal ve ticari faaliyetlerde zengin ve hareketli bir ortam sağlamaktadır (Kraemer ve King, 2002, s.9).

- Etkileşim: Teknolojik imkanlar sayesinde internet kullanıcıları birbiriyle etkileşim halindedir. Sorunlar anında çözüme kavuşturulabilir ve hatta sorunlar başlangıç aşamasında engellenebilir. Birden fazla kişi tarafından yazılı metinler, ses ve görüntü iletileri, mekân ve sınırların ötesinde kolaylıkla gerçekleştirilebilir. E-ticaret, düşük maliyet ve kolaylık sunarak vazgeçilmez hale gelmektedir (Kraemer ve King, 2002, s. 9).

- Küresel Standart: İnternet standartları, tüm hizmetlere tek bir ağ üzerinden sınırsız erişim sağlar. ABD gibi küresel bir otorite tarafından belirlenen ilkeler sayesinde internet, sorunsuz bir etkileşim imkânı sunmaktadır (Kraemer ve King, 2002, s. 9).

- Zenginlik: Sesli, yazılı ve görsel iletişim ortamı sayesinde zengin bir iletişim ortamı sunmaktadır. Ses transferi, mesaj gönderme, video izleme gibi birçok etkileşim unsurunu içinde barındırarak e-ticaret, internetin ve elektronik ortamın zengin iletişim olanaklarını sağlamaktadır (Kraemer ve King, 2002, s. 9).

2. E- Ticaretin Vergilendirilmesi

2.1. E- Ticarete Gelir Vergisi

Bireylerin geliri genellikle gelir vergisi üzerinden vergilendirilirken, şirketler ise yıl içinde elde ettikleri kazançlar üzerinden kurumlar vergisi ödemektedirler. Ancak, sanal ortamda gerçekleştirilen mesleki ve ticari faaliyetlerden elde edilen kazançların mevcut mevzuat içerisinde değerlendirilmesi, vergileme konusunda sürekli olarak karşılaşılan sorunları kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu sorunlar, teknolojik gelişmelerden kaynaklanan yeni zorluklarla birlikte vergi dairelerinin uzun bir süredir gündeminde olan ve her gün gelişen teknolojilerle daha da karmaşık hale gelen sorunlardır.

E-ticaretin ülkeler ve hatta coğrafi sınırlarla sınırlı olmayışı, vergileme alanında yaşanan sorunların önemli bir kısmının uluslararası vergileme hakkının paylaşımı ile ilgili mevzuatın incelenmesine yol açmaktadır. Özellikle çifte vergilemeyi önleme anlaşmalarına sıkça başvurulmaktadır. 'dünyada e-ticaret vergilendirilmesi' adlı bölümde, sanal ortamlarda yapılan ticari işlemlerin vergilendirilmesiyle ilgili ortaya çıkan sorunlar, üç temel başlık altında sunulmaktadır (Dikici, 2000, s. 69-70).

2.1.1. Gelir Vergisinde Tam Yükümlülük

Tam mükellef olan kanuna göre, bireyler, farklı ülkelerde yaşadıkları yerde ve farklı ülkelerde elde ettikleri gelirler üzerinden vergilendirilirler. Bu nedenle, ülkemizde tam mükellef olan bir birey, hem ülke içinde elde ettiği kazançları hem de ülke dışından elde ettiği kazançları bağlı olduğu vergi idaresine beyan etmekle yükümlüdür. Diğer yandan, dar anlamda vergi sorumluluğu olan bireyler, buldukları ülkelerde kazandıkları gelirleri sadece o ülkenin vergi mevzuatına göre vergilendirirler (Soydan, 1994, s. 19-21). Gerçek kişilerin ve kurumların elde ettikleri her türlü gelirler sebebiyle, hangi ülkede tam vergi sorumluluğuna göre vergilendirileceği genellikle yerleşiklik (mukimlik) ilkesine bağlanmıştır. Ülkemiz vergi sistemi de temel olarak mukimlik ilkesini benimsemiştir. Buna göre, ülkemizde yerleşik olan tüzel veya gerçek kişiler, ülke içinde ve dışında elde ettikleri kazançlar sebebiyle Türkiye'de vergilendirileceklerdir (Soydan, 1994, s. 19-21).

2.1.1.1. Gerçek Kişilerde Tam Yükümlülük

Gerçek kişilerin yerleşiklik durumu, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de düzenlenmektedir. Gelir Vergisi Kanunu'nun üçüncü maddesinin ilk fıkrasına göre, ülkede yerleşik olan gerçek kişilerin Türkiye'de veya yurtdışında elde ettikleri tüm kazanç ve gelirler tamamıyla vergilendirilecektir (Özbalcı, 2010, s. 80). Bu kapsamda, tam mükellef terimi, ülke içinde ikamet eden kişileri ifade etmektedir. Ayrıca, Gelir Vergisi Kanunu'nun üçüncü maddesinin ikinci fıkrasında, Türk vatandaşlarının yerleşik olup olmadıklarına bakılmaksızın

tam mükellef olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Ülkemizde ikamet ve çalışma durumu, Gelir Vergisi Kanunu'nun dördüncü maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, ikametgâh adresi Türkiye'de olanlar ve on iki ay içinde ülke sınırları içinde sürekli olarak 180 günden fazla kalanlar ülke içinde yerleşik sayılırlar (Atabey, 2010, s. 30).

2.1.1.2. E- Ticaret ve Tam Yükümlülük

İletişim ve bilgi için son yıllarda teknolojilerin gelişmesiyle ortaya çıkan ve kullanımı her geçen gün daha da geniş alanlara yayılan e-ticaret, kişilerin mukimliği, dolayısıyla da tam yükümlülük konusundan farklı çıkan sorunları gündeme getirmiştir. Aşağıda bu konular, kurumlar ve kişiler açısından incelenmiştir.

- KVK Madde 9 Göre Kurumlar Açısından: Son yıllarda iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, kurumların tam yükümlülük konusundaki mevcut mevzuatın eksik kaldığını göstermektedir. Teknoloji, kurumların tam yükümlü oldukları ülkeyi belirleme konusunda yeni imkânlar sunmaktadır. Bu durumda, firmaların sahip oldukları ve kullandıkları teknolojik imkânlar, iş merkezi ve kanuni merkezlerini coğrafi anlamda çeşitlendirmelerini kolaylaştırmaktadır. Ancak, farklı ülkelerde kanuni iş merkezi çeşitlendirmesi durumunda çifte mukimlik ve çifte vergilendirme gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Alkan, 2003, s. 173-174).

Firmaların tam yükümlü olacakları ülkeyi seçebilmeleri konusundaki imkânlar, sadece iş merkezi ve kanuni merkez çeşitlendirmesi ile sınırlı değildir. Teknolojideki ilerlemeler, iş merkezinin mekânsal olarak seçimi konusunda da firmalara önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Ancak, firmanın iş merkezi kavramı, işlemlerin sürekli olarak gerçekleştirildiği ve yönetildiği yer olmak üzere iki kavramı içermektedir. Teknolojideki gelişmeler, bu iki kavramla ilgili işlemlerin farklı ülkelerde yapılmasını kolaylaştırabilir (Alkan, 2003, s. 173-174).

- GVK 4. ve 5. Maddelerine Göre Gerçek Kişiler Açısından: Gerçek kişilerde mukimlik, esas olarak bireyin oturduğu ikametgâh ilkesine bağlıdır, ancak bir ülkede bir yıl içinde kanun tarafından belirlenen süre içinde yaşanması da mukimlik için yeterli kabul edilir. Bu durumda, bir gerçek kişinin vatandaşı olduğu ülke dışındaki bir ülkede belirli bir süre kalması durumunda, o ülke tarafından anılan bireyin tüm gelirlerini vergilendirmek için mukimlik kriteri yeterli kabul edilir. Gelişen teknoloji ile birlikte artık belirli bir zamanı başka bir ülkede geçirmeden o ülkede hizmet sunma veya başka bir şekilde mesleki veya ticari faaliyette bulunma imkânı doğmuştur. Bu nedenle, vergi mevzuatında şu anda geçerli olan bir takvim yılı içinde belirli bir zaman kalma kriteri önemini günden güne yitirmektedir.

- Gerçek kişilerin vergilendirilmesi açısından yaşanan diğer bir sorun ise 'şirketin bulunduğu iş yeri' ile ilgilidir ve bu konu parasal gelirin elde edildiği yer kapsamında ele alınmaktadır (Çak, 2003, s. 89).

2.1.2. Gelirin Elde Edildiği Yer

Birden çok ulus tarafından uygulanan bir yöntem olarak Türkiye'de, kendi mukimlerinin elde ettiği gelirleri ve tam yükümlülük tanımlayan vergi düzenlemeleri bulunmaktadır. Ülke içinde gerçekleşen işlemler sonucunda elde edilen gelirler, kim tarafından yapıldığına bakılmaksızın dar anlamda yükümlü tutulmakta ve vergilendirilmektedir. Tam yükümlülükler, elde ettikleri tüm gelirler üzerinden, dar yükümlülükler

ise yaşadıkları ülke içinde elde ettikleri kazançlar üzerinden vergilendirilebilmektedir. Gelir kazancının hangi ülkenin kaynak ülkesi ve hangi ülkenin ikamet ülkesi tarafından vergilendirileceği, gelir kazancının türüne göre her ülkenin kendi iç mevzuatında düzenlemiş ve belirtmiştir. Ancak, ulusların iç mevzuatındaki düzenlemeler, bireylerin kazançlarının birden fazla ülkede vergilendirilmesini önlemekte yetersiz kalabilir. Bu nedenle, çifte vergilendirmeyi önlemek için uluslararası anlaşmalar devreye girmektedir. Çifte vergilendirmeyi önleme antlaşmalarına taraf olan ülkelerde, ikamet ve kaynak ülkelerinin kazanç unsurlarına göre vergileme haklarının tespitinde, öncelikle antlaşmanın ilgili hükümleri dikkate alınmalıdır (Çak, 2003, s. 88).

- E- ticaret ve Gelirin Elde Edildiği Yer: Mesleki ve ticari faaliyetlerin e-ortamda hızla başlaması, ikamet ülkesi ve geleneksel kaynak ülkesi ayrımını etkilemektedir. Bilinmelidir ki, iletişim ve bilgi teknolojilerinin hızla gelişmesi, bu ayrımın artık yetersiz olduğunu ve yeni ilkelere veya amaçlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

- İş Yeri ve Sanal Ortam: mevcut vergi düzenlemelerinde 'sabit yer' ve 'firmanın üretim yaptığı iş yeri' kavramları, ticari ve mesleki faaliyetlerin vergilendirilmesinde belirleyici ilkeler olarak kabul edilmektedir. Bu ilkeler, şirketin faaliyet gösterdiği yerin coğrafi bağlılık veya tekdüzelik unsurlarını içerir ve ilgili ülkenin ekonomik yaşamına katılımın vergileme hakkını doğurup doğurmadığını belirlemeye yöneliktir. Ancak internet ortamında uygulanan e-ticarette, şirketin bulunduğu yerin değerlendirilmesi konusu tartışmalıdır. Bu nedenle e-ticarette şirketin bulunduğu yerin belirlenmesi önemlidir.

- E-ticarette şirketin yeri konusunda iki yaklaşım öne çıkmaktadır. Birinci yaklaşıma göre, şirketin yer tanımı internet ortamına uyarlanmak yerine, sanal ortamda gerçekleştirilen mesleki ve ticari faaliyetlerin vergilendirilmesi için yeni ilkelere dayalı çözümler geliştirilmelidir. İkinci yaklaşıma göre ise, çıkan sorunların mevcut vergileme kuralları ve ilkeleri çerçevesinde çözülmesi hedeflenir.

- Mevzuat Açısından İş Yeri: Ulusal ve uluslararası mevzuat açısından, bir şirketin yerini tanımlamada farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'de vergi yükümlüsü olmayan, yani dar kapsamda vergi yükümlüsü olan bireyler, Türkiye Vergi Usul Kanunu'nun 156. maddesinde tanımlanan şekilde bir şirketin bulunduğu iş yeri veya daimî temsilcisi aracılığı ile ticari kazanç elde etmeleri durumunda, vergileme hakkı ülkemize ait olacaktır. Ülkemizde daimî temsilci veya iş yeri olmadan dar kapsamda vergi yükümlüsü olan bireylerin ticari kazançları vergilendirilmez. Ancak serbest meslek faaliyetlerinde, dar kapsamdaki vergi yükümlüsü olan bireylerin bu faaliyetleri ülkemizde sürdürmeleri veya faaliyetlerin ülkemizde değerlendirilmesi, faaliyetlerin ülkemiz tarafından vergilendirilebilmesi için yeterli olacaktır. Şirketin iş yerinin varlığı veya yokluğu önemli değildir. Tam kapsamdaki vergi yükümlüsü bireylerin ise ticari veya mesleki faaliyetlerden doğan gelirlerin vergilendirilmesi için bu gelirlerin bir şirket aracılığıyla elde edilmesi şart değildir. Önemli olan, vergiyi doğuran olayın meydana gelmesidir. Örneğin, bir gerçek kişinin kendi adına gerçekleştirdiği bir e-ticaret işlemi sonucunda elde ettiği gelir, ikamet ettiği ülkenin vergi otoritelerine beyan edilmelidir. Ancak, bu durumda çifte vergilendirme sorunları ortaya çıkabilmektedir.

E- ticaretin gelişimiyle birlikte, gelirin elde edildiği yerin belirlenmesi giderek karmaşıklaşmıştır. Sanal ortamda gerçekleştirilen işlemler, sıklıkla coğrafi sınırların ötesinde yapılmaktadır. Bu durum, gelirin hangi ülkede elde edildiğini tespit etmeyi güçleştirmektedir.

Uluslararası alanda çifte vergilendirmeyi önlemek ve adil bir vergilendirme sistemi oluşturmak için ülkeler arasında vergi anlaşmaları ve uluslararası vergi düzenlemeleri geliştirilmektedir. Sonuç olarak, e-ticaretin hızla yaygınlaşması vergileme alanında yeni sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle gelirin elde edildiği yerin tespit edilmesi ve uluslararası işlemlerin vergilendirilmesi konularında yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkeler arasında vergi iş birliği ve çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının daha da güçlendirilmesi, adil ve etkin bir vergilendirme sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. E-ticaretin vergilendirilmesi konusundaki mevcut sorunların çözüme kavuşturulması, uluslararası ticaretin sürdürülebilir ve adil bir şekilde gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle, ilgili taraflar arasında yapıcı bir diyalog ve iş birliği süreci önem arz etmektedir.

2.2. E- Ticarete Kurumlar Vergisi

Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)'nın birinci maddesine göre, KVK kapsamındaki vergi yükümlüleri, kooperatifler, dernekler, vakıfların iktisadi işletmeleri, sermaye şirketleri ve tüzel kişilerden oluşan şirketlerin iş ortaklıklarını içermektedir. KVK'nın ana konusu, kazançlardır. Gelir Vergisi Kanunu'nda (GVK) kazanç olarak kabul edilen iratlar ve kazançlar, KVK kapsamında şirketin elde ettiği kazanç olarak kabul edilir (Kırçova ve Öztürk, 2000, s. 29-84).

Kurumlar vergisinde 'dar kapsamda vergi yükümlülüğü,' KVK'nın on birinci maddesine göre, hukuki olarak iş yeri merkezi Türkiye'de bulunmayan firmaların sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançlar üzerinden vergilendirildiği durumu ifade eder. Dar kapsamda vergi mükellefi olan kurumlar, sadece Türkiye'deki gelirleri üzerinden vergilendirilirler (Kırçova ve Öztürk, 2000, s. 29-84). Öte yandan, 'kurumlar vergisinde tam kapsamda vergi yükümlülüğü,' KVK'nın dokuzuncu maddesi ile KVK yükümlüleri için oluşturulmuş bir düzenlemeyi ifade eder. Buna göre, yasal olarak veya ana şirketin Türkiye'de bulunan şirketleri tam vergi mükellefi olarak kabul edilir ve Türkiye'deki tüm gelirleri üzerinden vergilendirilirler (Kırçova ve Öztürk, 2000, s. 84).

Türk Vergi Kanunu Madde 3, kurumlar vergisi mükellefleri için tam mükellefiyetin, yurt içinde yaşayanlar ve yaşamayanlar ilkesine dayandığını belirtir. Kurumların mukim olduğu yerin belirlenmesi için iki ana kıstas bulunmaktadır. İlk kıstas grubu, uluslararası resmi ilişkilere dayanır. Bu kriterlere örnek olarak kayıtlı merkez, kanuni merkez ve kuruluş yeri verilebilir. İkinci kıstas grubu ise, ekonomik veya ticari bağlantılara dayanır. Bu kriterlere örnek olarak firmanın denetim yeri, yönetim ile ilgili merkezi, ana yönetim, yönetim yeri, gerçek iş yeri ve şirketin ortaklarının mukim olduğu yer verilebilir. Türkiye'de genellikle bu iki kıstas birlikte kullanılır (Atabey, 2010, s. 30).

2.3. E-Ticarete Katma Değer Vergisi

Katma Değer Vergisi (KDV), ülkeler arası ticaretin iktisadi gelişmeye olumlu etkileri olan, otomatik kontrol mekanizmasıyla vergi kaçakçılığını engelleyen ve harcamalar sonrasında alınacak en önemli ve kapsamlı vergi türlerinden biridir (Bakkal, 2001, s. 207-211).

KDV'nin uygulanabilir olduğu faaliyetler, 3065 sayılı KDV Kanunu'nun birinci maddesinde açıklanmış olup, sınai, serbest meslek, ticari ve zirai faaliyetler kapsamında

gerçekleştirilen hizmetleri, mal alımlarını ve diğer işlemler sonucu elde edilen hizmet ve mal teslimlerini içermektedir. KDV'nin uygulanabilmesi için işlemin ülke sınırları içerisinde oluşmuş olması ve söz konusu faaliyetlerin gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. KDV, vergi mükellefinin ülke içindeki hizmet ve ürün alımları, satışları ve ithalatı üzerinden uygulanır (Yaltı, 2003, s. 215).

Sanal ortamda gerçekleştirilen ticaret, ülkemiz sınırlarında oluşan ürün ve hizmetlere KDV'nin uygulanması açısından genellikle sorun teşkil etmemektedir. Sanal ortam simsarı ile yapılan ticaretin çoğunluğu gayri maddi ürünlerden oluşmaktadır. Örneğin, bir bilgisayar firmasının kendi ürettiği yazılım, oyun ve programlarını internet aracılığıyla hem ülke içinde hem de yurtdışındaki alıcılara sunması, bu tür ticaretin örneklerinden biridir (Ekmekçi, 2003, s. 102).

KDV, diğer ülkelerde olduğu gibi, hizmet ve ürünlerin çoğunlukla tüketildiği ülkede vergilendirilmesini sağlayan 'varış ülkesi' prensibi doğrultusunda uygulanır. Ancak, e-ticaret ve dijital mal ve hizmetlerin sınırları aşarak sunulması, KDV ile ilgili çeşitli sorunları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, uluslararası iş birliği ve anlaşmalarla dijital ürünlerin vergilendirilmesi için etkili bir mekanizmanın oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, vergi kaçakçılığının önlenmesi için dijital alanda etkin denetim mekanizmalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Kayıhan, 2002, s. 198).

2.4. E-Ticarette Damga Vergisi

488 numaralı Damga Vergisi Kanunu (DVK) madde 1' e göre, bir belgenin Damga Vergisi'ne tabi olması için belirli koşulların sağlanması gerekmektedir (Yıldız, 2002, s. 149):

- Belge bir kâğıt olmalıdır.
- Belge, yazılı, imzalı veya farklı bir işaret konularak düzenlenmelidir; bu işaret imza yerine geçebilir.
- Belge, bir konuyu kanıtlamak amacıyla düzenlenmelidir.
- Belge, DVK'da ekli bir sayılı cetvelde yer almalıdır.

Ancak, DVK, belgelerin kâğıt üzerinde olduğu varsayımıyla oluşturulmuştur ve belirtilen koşullar, çoğunlukla sanal ortamda gerçekleştirilen e-ticaret işlemlerinin vergilendirilmesini kapsamamaktadır. Sanal ortamda yapılan işlemlerde kâğıt yerine 'imza' ve dijital belgeler kullanılmaktadır. Bu durumda, DVK'da bahsedilen 'kâğıt' kelimesinin, sanal âlemdeki eş anlamlısı olan 'imza' kelimesiyle değiştirilmesi düşünülebilir (Filiz Giray, 2002, s. 123). Ayrıca, DVK'nın 15. maddesi, damga vergisinin belgelere yapılandırılarak veya belirtilen koşullardan farklı olarak basılı matbu yapıp fiş olarak tahsil edilerek veya haktan bir kesinti yapılarak iki farklı şekilde tahsil edilebileceğini belirtir.

Sanal âlemdeki e-ticaret işlemleri için 'e-ödeme' yöntemi gibi yeni tahsil biçimlerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Sanal âlemde yapılacak değişikliklerle oluşacak açıklar göz ardı edilemez (Aykın, 2007). Bu nedenle, elektronik ticaretin vergilendirme süreçlerine uyum sağlayabilmesi için DVK'nın güncellenmesi gerekmektedir. Yasal düzenlemelerin sanal ortamda da geçerliliğini korumasını sağlamak adına 'imza' ve 'kâğıt' tanımlarının yasa da değiştirilmesi, sanal ortamda gerçekleştirilen işlemlerin damga vergisine tabi tutulmasını

sağlayacak önemli adımlardan biri olacaktır. Ayrıca, bütünleşik bir yasal yapı oluşturulması ve sayısal imza, e-noter ve tasdik makamı gibi terimlerin uyumlu şekilde düzenlenmesi, e-ticaret işlemlerinin hukuki geçerliliğini güvence altına alacaktır (Yıldız, 2002, s. 149).

2.5. E-Ticarette Sigorta ve Banka İşlemleri Vergisi

E-ticaret, somut olmayan malların ve hizmetlerin sanal ortamda alınıp satıldığı bir platformdur. Bu bağlamda, bankacılık işlemleri de e-bankacılık ile birlikte gelecekte önemli bir ivme kazanacaktır. E-bankacılık, ekonomik olarak hizmetlerin sanal dünyaya taşınmasını, zaman ve maliyet tasarrufunu amaçlayan bir şekilde geliştirilmiştir.

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun ikinci bölümü, yürürlükte bulunan ikinci kısmının birinci bölümünde 'banka ve sigorta muameleleri vergisi' ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu kanun, banka ve sigorta kurumlarının gerçekleştirdiği işlemleri kapsamaktadır ve vergilendirme sürecini yönlendirmektedir. Bu vergi, banka ve sigorta işlemleri sırasında ortaya çıkar ve bu işlemlerin vergilendirilebilmesi için bazı temel şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Vergiyi oluşturan ana şartlar şunlardır: Bir işlem gerçekleştirilmesi ve bu işlem sonucunda elde edilen gelirin nakit olarak hesaplarda kalması gerekmektedir. Başka bir deyişle, işlem gerçekleştirilmiş olmasına rağmen elde edilen gelir hemen nakit olarak hesaplarda tutulmuyorsa, vergi uygulanmaz. Bu düzenleme, banka ve sigorta muameleleri sırasında lehe nakdin hesaplarda tutulmasını sağlayarak vergi tahsilatını dengelemeyi amaçlar. Vergiyi oluşturan olayın hem işlemin gerçekleşmesi hem de nakdin hesaplarda kalması şartlarının aynı anda gerçekleşmesi gereklidir. Aksi takdirde, vergi uygulanmaz. Bu yaklaşım, banka ve sigorta işlemlerinin doğru bir şekilde vergilendirilmesini ve vergi gelirlerinin adaletli bir şekilde toplanmasını sağlamayı amaçlar (Binatlı, 2007, s.171-188).

Sanal ortamda yapılan internet bankacılığının önemli bir avantajı, yapılan muameleler için herhangi bir ücret talep edilmemesidir. Bu nedenle, banka müşterileri e-bankacılık işlemlerini tercih edebilmektedir. Ancak, bazı bankacılık işlemleri, e-bankacılık kullanılıp kullanılmamasına bakılmaksızın Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) kapsamında değerlendirilir. Sanal ortamın hızla gelişmesi ve dijitalleşme sürecinde, sigorta ve bankacılık işlemleri vergisinin uygulanmasının gözden geçirilmesi gerekebilir. Yapılacak düzenlemelerle e-ticaret ve e-bankacılık gibi sanal işlemlerin vergilendirme süreçlerine uyum sağlanarak, dijital ekonominin daha etkin bir şekilde yönetilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmelidir.

2.6. E-Ticarette Gümrük Vergisi

E-ticaret ile birlikte gümrük vergisi ve uygulamaları konusunda meydana çıkabilecek başlıkları hizmetler, somut ürünler ve sayısal mallar itibarıyla incelenebilmektedir (Cangir, 1998, s. 85).

- Fiziki ürünler: KDV ile birbirine bağlantılı olarak ifade edilmek istenilen e-ticaret fiziki ürün ticaretini kapsayan bölümünde, ürünlerin sanal âlemde alışverişi gerçekleştirilirken, ürünün teslim alınması klasik yollardan yapılmaktadır. Bu durum, sanal âlemde yapılacak alışverişlerde hem KDV hem de Gümrük Vergisi (GV) uygulamalarında önemli bir problem ortaya çıkmasına neden olabilir. Gümrük Vergisi ile ilgili olarak, ürünlerin

gümrük işlemlerini de kapsayacak şekilde alıcıya ulaşımını hızlandıracak gerekli tedbirlerin kanuni düzenlemelerle net bir şekilde incelenmesi gerekmektedir (Cangir, 1998, s. 85).

- Sayısal ve hizmet malları: 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun üçüncü maddesinin sekizinci fıkrasına göre 'gümrük vergileri' terimi, ülkemizde mevcut yasalara göre ürünün ülke dışından alındığı durumlarda uygulanan vergilerin tamamını kapsar. İthalat vergileri ise ürünün ithalatında tahmin edilen gümrük vergileri ve benzer etkili vergileri ifade ederken, ihracat vergileri ise ürünün ihracatında tahmin edilen gümrük vergileri ve benzer etkili yükleri kapsar. Hizmetlerin gümrük vergisine tabi olmaması dikkat çekicidir. Gümrük Vergi Kanunu'na göre gümrük vergisinin kapsamı ve konusu 'ürün ve eşya' şeklinde belirtilmiştir. Eşya terimi ise her türlü ürün, hizmet ve değeri içerdiği şeklinde açıklanmıştır. Bu nedenle, sanal ortamda sunulan hizmet ticareti mevcut düzenlemelere göre gümrük vergisi ve gümrük mevzuatı çerçevesinde bir sorun teşkil etmemektedir.

E-ticaretin gerçek alıcılar tarafından yaygın bir şekilde tercih edilmesi, ülke dışından geleneksel olarak posta ile gelen mal büyüklüğünde bir artışa neden olacaktır. Bu durum, maktu vergilerin bu ürünlerden alınmasını zorlaştırabilir ve vergi kaybına yol açabilir. Ancak bu ürünlere istisna tanınması hem vergi gelirlerini azaltabilir hem de ülke içindeki iç piyasanın rekabet dengesini bozabilir (Çilkoparan, 2001, s. 228).

3. E-Ticaretin Vergilendirme Sorunları ve Çözüm Önerileri

3.1. Vergilendirme Problemleri ve İkamet Sorunu

İnternet üzerindeki sanal firmaların varlığı, ikamet ve kaynak ülkesi arasında haksız vergi ve çifte vergilendirme rekabetine neden olabilecek bir ortam yaratmaktadır. Vergilendirme prensiplerinde yerleşiklik ilkesi önemli olsa da sanal ortamın kullanımı bu ilkenin sık sık ihlal edilmesine yol açar. Fiziksel olarak bir yerde yerleşik olmayan sanal firmalar, ev sahibi ülkelerinde çeşitli faaliyetleri yönlendirebilir ve gelir elde edebilirler. Bu durum, kaynak ülkenin çeşitli faaliyetlerle ilgili gelirlerini kaydedebileceği ve elde edilen gelirlerin ikamet ülkesine transfer edilebileceği anlamına gelir. Yerleşik temelli vergilendirme daha etkin olabilir, ancak sürekli artan yerleşik temelli vergileme, birden çok ülke arasında hoşnutsuzluğa yol açabilir, özellikle gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde vergi kaybının aşırı derecede yüksek olduğu bir durum söz konusu olabilir.

E-ticaret gelirlerinin hangi fiziksel konumda elde edildiği ve vergi yükümlüsünün çevrimiçi ikametgahı ve kimliği gibi bilgilerin doğruluğunu saptamak zorlu bir süreç olabilir. Bu durum, dijital ticaret platformlarında ikamet ve gelir temelli vergilendirme yetkilerinin nasıl dağıtılacağına dair yeni gereksinimlerin ortaya çıkmasına neden olur. Geleneksel ticaretin aksine, e-ticarette fiziksel yakınlık ve coğrafi konumun rolü büyük ölçüde azalmıştır. Bu nedenle, ikamet ve kaynak ilkesinin e-ticaret bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerekebilir (Güngör, 2002, s. 137).

Sanal ortamda muhasebe kayıtları ve belgelerin yetkilendirilmesi büyük bir öneme sahiptir. Elektronik muhasebe sistemi, belirli standartlara uygun olarak tasarlanmalı ve denetlenmelidir. Bu sistemler geriye dönük işlem yapabilme yeteneğine sahip olduğundan, vergilendirme dönemi sonrasında bile muhasebe kayıtlarının düzenlenmesine ve hatta değiştirilmesine izin verir. Bu esneklik, yükümlülerin değişen koşullara uyum sağlama fırsatı

sunar, ancak aynı zamanda karışıklığa yol açabilir. Bu bağlamda, elektronik muhasebe sistemlerinin belirli standartlara uygunluğu ve denetimlerin şeffaf bir şekilde tanımlanması, geriye dönük işlem yeteneklerinin kontrolsüz kullanımını engellemek açısından hayati öneme sahiptir. Ayrıca, belge düzeni sorunlarının çözüme kavuşturulması, vergi uyumunu artırabilir ve vergilendirme sorunlarının çözülmesine katkıda bulunabilir.

3.2. Sunucuların Rolü ve İşyeri Tartışmaları

Sunucuların iş yeri olarak kabul edilmesi, uluslararası vergilendirme ve transfer fiyatlandırması konularında büyük bir öneme sahiptir. OECD ülkeleri, sunucuların iş yeri olarak kabul edilmesi konusunda belli koşulları belirlemişlerdir. Ancak bu tanımlama, vergi yükümlülerine vergi ödeme veya ödemezlik ve hangi ülkelere vergi ödeyecekleri konusunda avantajlar sağlayabilir ve bu durum aktif vergi otoritelerini pasif hale getirebilir. Dolayısıyla, sunucuların iş yeri olarak kabul edilmesi, vergi kaçırma olanaklarını da beraberinde getirebilir. Bu tür olanaklar şunları içerebilir:

E-ticaret şirketleri, dünya genelinde sunucular edinme veya sunucu kiralama yoluyla işlerini bu sunucular aracılığıyla yönetme imkanına sahiptirler. Bu, web sitelerini sürekli olarak bir ülkedeki sunucudan diğerine taşıma veya sunucuları hızla farklı bölgelere taşıma yeteneği sunar. Bu yaklaşım, vergi mükellefinin potansiyel kaynak ülkesine olan bağımlılığını azaltabilir ve bu nedenle kaynak ülkesinde vergilendirilmesine yol açmayabilir. Vergi cenneti olarak bilinen ülkelerdeki sunucular aracılığıyla elde edilen gelir üzerinden herhangi bir gelir vergisi uygulamak mümkün olmayabilir. Bu ülkelerde sunucu konumlandırma, sunucuların dünya çapında iş yapma amacıyla kullanılmasına olanak tanır. Vergi dışı nedenlerle, örneğin dosya indirme hızını etkileyerek alıcıların bulunduğu yere daha yakın olma gerekliliği gibi durumlar düşünüldüğünde, e-ticaret firmaları ana faaliyetlerini gerçekleştiren ana sunucuları vergi cennetlerine yerleştirebilir ve hedef pazarlarındaki sunucuları hazırlayıcı ve yardımcı görevleri üstlenerek birlikte organize olabilirler (Yaltı, 2003, s. 193-194).

Sunucunun iş yeri olarak kabul edilmesi gerçekçi olmadığında, sorunun çözümü için farklı önerilere ihtiyaç vardır. Ayrıca, küreselleşme olgusuyla birlikte, ülkeler arasındaki vergi sistemlerindeki çeşitlilikten yararlanma amacıyla transfer fiyatlandırması son yıllarda yoğun bir şekilde tartışılan bir konu haline gelmiştir. Transfer fiyatlandırması, bir firmanın öz kısımları veya şubeleri arasındaki hizmet veya mal pazarlama işlemlerinde uyguladığı fiyatlandırmayı ifade eder. Farklı ülkelerde faaliyet gösteren firmalar, vergi yükümlülüklerini minimize etme stratejisiyle, ülkelerin vergi yükümlülüklerine göre fiyatlandırma çerçevesini oluştururlar. Bu, uluslararası mal ve hizmet fiyatlandırma prosedürlerini kullanarak vergi yükümlülüklerini azaltma girişimlerini içerir.

Transfer fiyatlandırması, vergi planlaması gibi kullanılması nedeniyle uluslararası faaliyet gösteren firmalar ve hükümetler arasında hukuki anlaşmazlıklara yol açabilir. Çok uluslu firmalar, vergi yükümlülüklerini minimize etmek için yasal vergi oranlarının düşük olduğu veya düşük vergi teşvikleri sunan ülkelerde yerleşmeyi tercih edebilirler. Uluslararası vergi anlaşmazlıkları, bir ülkenin diğerlerine göre daha düşük vergi oranları veya cömert vergi teşvikleri sunarak teşvik edilmesine neden olabilir.

Sermaye hareketliliği sınırlı olduğunda ve ölçek küçük olduğunda, sermayenin farklı ülkeler arasında dolaştığı durumlarda vergi teşviklerinin uygulanma maliyeti minimum

düzeğe indirilebilir. Ayrıca, yüksek işsizlik oranına sahip ülkelerde istihdam avantajları sunma potansiyelini artırabilir.

Transfer fiyatlandırması, eski bir kavram olmasına rağmen, günümüzde iletişimle ilgili teknolojiyedeki ilerlemeler ve artan transfer uygulamalarının karmaşık bir sorun haline gelmesi nedeniyle hala güncel bir konudur. E-ticaretin ortaya çıkışı ve hızlı büyümesi, ücretlendirme sorunlarını daha da karmaşık hale getirmektedir. Bilgi akışının fiziksel sınırlarını aşması, sınırlar ötesi işlemleri tanımlamak, ölçmek ve izlemek için vergi otoriteleri için zorluklar yaratmaktadır. Bu durumlar, ulusal vergi otoritelerinin bu tür işlemleri tam olarak anlamalarını zorlaştırmaktadır (Uzunoğlu, 2006, s. 214).

3.3. Gelir Kaynakları ve Karakterlerinden Doğan Sorunlar

Geleneksel ticarettten farklı olarak, elektronik ticaret yeni gelir kaynaklarına yol açmış ve bu gelir kaynaklarının nasıl vergilendirilmesi gerektiği konusunda bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Özellikle e-hizmetler ve dijital ürünlerin çeşitlenmesi, vergilendirme konusunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu tür faaliyetler, çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilirler; örneğin, kişisel yazılımlardan veri girişine, oyunlara ve programlara kadar sunucular aracılığıyla sunulurken, kullanıcılar tarafından çeşitli vergi yükümlülükleriyle karşılaşabilirler. Sınırlar ötesi yazılımlardaki uyum, farklı vergilendirme uygulamaları açısından büyük önem taşır.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi söz konusu olduğunda, kaynak ülkesindeki vergilendirmenin, düzenli yerleşim ilkesine dayalı olması gerekmektedir. Sürekli bir yerleşim olmadığı durumlarda, kaynak ülke vergilendirmesi uygulanmaz; ancak sürekli bir yerleşim söz konusu ise, kaynak ülke vergilendirmesi etkin hale gelir. Geleneksel olarak uluslararası vergilendirme kuralları çerçevesinde, çifte vergilendirme sorunlarına bir çözüm olarak yerleşiklik ilkesi kullanılabilir. Ancak, kaynak ülke, ticari faaliyetleri bir gayri maddi bedel olarak değerlendirirse, belli bir oranda stopaj vergisi uygulanabilir.

KDV açısından vergilendirme problemleri ele alındığında, fiziki ve fiziki olmayan ürünler arasında ayırım yapmanın önemi ortaya çıkar. Fiziki ürünlerin vergilendirilmesi büyük olasılıkla sorun yaratmayabilir, ancak nihai alıcı tarafından yurtdışından satın alınan fiziki olmayan ürünlerin vergisiz bir şekilde alınması mümkündür. Bu tür ürünlerin gümrük noktalarında veya vergi idaresinde denetlenmesi zordur. Özellikle sayısal ürünlerin satışının tespiti devlet için zor olabilir ve verginin denetimini zorlaştıran bazı temel özelliklere sahiptirler. Bunlar arasında birincisi, sayısal ürünlerin marjinal maliyetinin sıfıra çok yakın olması, bu nedenle vergi kaçakçılığına zemin hazırlayabilir. İkincisi, sanal ortamda gerçekleşen işlemleri kayıt altına alan arbulucu bir kimliğin bulunmamasıdır. Üçüncüsü, sayısal malların kaç defa satıldığıнын nesnel olarak belirlenememesi, vergi denetimini zorlaştırır. Dördüncüsü, sayısal mallara yönelik işlemler geride somut bir iz bırakmazlar. Avrupa Birliği ülkelerinde KDV uygulamasında, yabancı satıcıların Avrupa Birliğine yönelik mal teslimlerinin KDV'ye tabi tutulamaması, yerel satıcılar lehine haksız vergi rekabetine yol açabilir. Bu tür sorunların çözümü için ülkeler arası anlaşmalar, gümrük iş birliği, vergi toplama ve denetim mekanizmalarının geliştirilmesi gereklidir (Özel, 2002, s. 88).

3.4. Pazarlama Stratejileri ve Çevrimiçi Ticaret

Sanal ortamda satılan malların alım ve satımında yeni yöntemlerin kullanılması, özellikle kişilerin e-bay gibi müzayede sitelerinde mallarını potansiyel alıcılara teklif etmelerini ve mal takası yapmalarını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, sanal ortamda web tabanlı reklam değişimleri, ilgili ürün takaslarını artırmaktadır. Ancak, bu yeni işlem yöntemleri, çeşitli vergi sorunlarını gündeme getirmektedir.

Gelir vergisi açısından, aracılardan veya brokerların envanterlerini nasıl kaydetmeleri gerektiği, düşük değerli ürünlerin takas işlemlerinde miktarının nasıl raporlanması gerektiği gibi konularda belirsizlikler bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde, gelirlerin hangi ülkede olduğu da belirsizlik arz etmektedir. Bölgesel düzeyde ise, kişilerin ürün satın aldıklarında hangi kuralların uygulanacağı konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Sanal firmaların istihdam ettiği çalışanlar, farklı eyaletler, bölgeler ve ülkelerde yayılmış olabilir. Bu durum, çeşitli vergi sorunlarını gündeme getirebilir. Örneğin, işverenin belirli bir eyalette çalışanı olması, o eyalette farklı bir vergi mükellefi yaratma ihtimalini doğurabilir. Aynı şekilde, eyalette işvereni olan bir çalışan, iş görenin o eyaletteki varlığından dolayı çalışma izni vergisi mükellefi altına sokabilir veya çalışma izni vergisi mükellefi olmamasından dolayı vergisel yükümlülükler doğurabilir (Nellen, 2006, s. 3).

3.5. E-Para Kullanımının Getirdiği Denetim ve Teknik Sorunlar

Sanal platformlarda kağıtsız işlemlerin ve elektronik para kullanımının yaygınlaşması, iç gelir servisi gibi kurumların denetim ve raporlama konularında ticari endişelerini artırmaktadır. ABD Hazine Bakanlığı, "Küresel Çağda Vergi Yönetimi" adlı bir konuşmasında bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Sanal ortam, IRS gibi vergi dairelerine şeffaf ve çok rahat vergi toplamak için yeni yöntemler sağlar. Ancak yeni teknoloji aynı zamanda sorunları da artırmaktadır. Siber âlemdeki faaliyetlerin hızla geliştiği dünyada, veri alan otoriteleri var olan vergi sistemlerinin fiziksel sınırların olmadığı ekonomiye adapte olma mücadelesiyle karşı karşıyadır. Böyle bir dünyada, vergi bilgilerini paylaşmak istemeyen firmalar için veri toplayıcılarından kaçmak kolay olacaktır (Nellen, 2006, s. 3).

Tespit edilemeyen e-para, genellikle ABD Hazine Bakanlığı için en büyük sorunlardan biri olmuştur. Bu tür paranın hesaplanamaması, herhangi bir kayıt olmaksızın hızla harcanabilmesi gibi sorunları içermektedir. E-para, dünya genelinde ankesörlü telefon kartlarına benzer şekilde akıllı kartlarda kullanılabilirdiği yerlerde, büyük ölçüde vergi kaçırma potansiyeli oluşturabilir. Son yıllarda, dünyayı saran vergi kaçırma ve kayıt dışı ekonominin artma ihtimali yüksektir. Diğer yandan, e-para büyük miktarlarda akıllı kartlar üzerinde taşınabildiği için ve yasadışı ekonominin boyutunu büyüten potansiyeliyle dikkat çekmektedir.

Sanal ortamın merkezi bulunmaması, elektronik ticaretin denetimini oldukça güçleştirmiştir. Bir sanal adres, adresi sahiplenen kişi veya kuruluşu gösterse dahi, bu adresin gerçek fiziksel konumu hakkında hiçbir bilgi sunmamaktadır. Bir e-posta adresi, bir birey ve bilgisayarla ilişkilendirilebilse de bireyin ve bilgisayarın gerçek dünya konumu açıkça belirlenemez. Bu nedenle, bireyin kimliğini ve konumunu belirlemek neredeyse imkansızdır

ve bu adresler kolayca değiştirilebilir. Aynı şekilde, web site adresleri sadece sahibini değil, sahibin fiziksel konumunu göstermez.

Sanal ortamda gönderilen dijital veriler, işlenmesine katılanların adreslerini veya alışverişin ücreti ve diğer detaylarını göstermez. Kriptolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, bilgi edinme hakkı da ayrıntılı bir şekilde kademelendirilmektedir. Bilgilerin detayları belirlenebilse de şifreleme sebebiyle bilginin net bir şekilde algılanması tam olarak mümkün olmayabilir. Dolayısıyla, sanal ortamda yapılan bir işlem, denetim ve kontrol izi bırakmamaktadır. İlk sorun şifreleme, ikinci sorun ise e-para işleminin yapıldığına dair bilgi elde etme yolunu kapatır. Diğer taraftan, sanal ortamda bankacılık ve benzeri ekonomi ile ilgili hizmetlerde müşterilerin kişisel bilgilerinin sıkı bir şekilde korunması sonucunda, vergi dairesinin kontrol, denetim yapma ve bilgi toplama imkânı kesin olarak ortadan kalmaktadır. Bu durum, vergi kaçırmak isteyenler için çok cazip seçenekler sunmaktadır (Yaltı, 2003, s. 200).

4. E- Ticaretin Vergi Sorunları: Türkiye'deki E-Ticaret Kaynaklı Vergi Kaybı ve Kaçakların Boyutu

4.1. Genel Anlamda Vergi Kaybı ve Kaçağı

Vergi kaçakçılığı ve kayıpları hem dünya genelinde hem de Türkiye'de ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun ana hatlarını oluşturan konu, vergi kaçakçılığı ve kayıplarının kökenleri ve nedenleri, ayrıca bu olguların nasıl ortaya çıktığıdır. Ayrıca, bu konu hakkındaki çeşitli tartışmalar, vergi kaçakçılığı ve kayıplarının çeşitli yöntemlerle gerçekleştirildiği ve bu süreçlerin aşamaları ile ilgilidir (Karakoç, 2004, s. 90).

Vergi kaçakçılığı terimi, vergi yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki yasalara aykırı ve açıkça yasa dışı yöntemlerle vergi ödemelerinden kaçınma veya bu ödemeleri asgari düzeye indirme eğilimini ifade eder. Yükümlüler, vergi yükümlülüklerini yerine getirme konusunda istisnaları ve muafiyetleri kullanma veya yasal boşlukları istismar etme eğilimindedirler (Erginay, 1987, s. 129).

Vergi kaçakçılığını önlemek için, daha ayrıntılı ve güçlendirilmiş vergi yasalarının getirilmesi ve uygulanması gerekebilir. Ayrıca, ticaretin yasal sınırlar içinde gerçekleşmesine rağmen vergi kayıpları meydana gelebilir. Bu sorunların çözümü için her ülkede farklı boyutlarda vergi kaçakçılığı ve kayıplarıyla ilgili mali ve yasal çözümler aranmaktadır (Akdoğan, 1993, s. 147).

4.1.1. E- Ticaretin Vergi Kaybı ve Kaçağına Neden Olan Dış Etkenler Üzerindeki Etkileri

E-ticaret ve küreselleşme, dünya genelinde ticaretin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu gelişmeler, coğrafi sınırları aşan işlemleri kolaylaştırmış ve uluslararası ticareti hızlandırmıştır. Ancak bu süreçler, vergilendirme konusunda yeni zorluklar yaratmıştır. E-ticaret, sınır ötesi işlemleri artırarak ülkeler arasında çifte vergilendirme sorunlarına yol açmaktadır. E-ticaretin fiyatlandırılması, vergi cennetleri, transfer fiyatlaması ve vergi rekabeti gibi konular da vergi sorunlarını derinleştiren faktörler arasındadır.

Gelişmekte olan ülkeler için, kamu hizmetlerini finanse etmek zorlaşmaktadır çünkü kaynaklarının bir kısmı kayıt dışı ekonomiye kaçmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası işletmeler, düşük vergili rejimlere kaydırarak vergi kaçakçılığına neden olmaktadır.

Vergi yetkilileri, bu sorunları ele almak için uluslararası iş birliği ve düzenlemeleri geliştirmektedir. E- ticaretin büyümesi, gelecekteki vergilendirme uygulamalarını şekillendirmek ve uluslararası topluluklar arasında vergi politikalarını koordine etmek için daha fazla çaba gerektirmektedir

4.1.1.1. Global Vergi Rekabeti

Dünya küreselleşme yolunda ilerledikçe ve vergi kaynaklarının çeşitliliği arttıkça, ülkeler ulusal vergi yasaları çerçevesinde vergi konusundaki rekabetle eleştirilmektedir. Benzer düzeydeki iki veya daha fazla hükümet, farklı vergi oranlarıyla vergi geliri elde ederken yatay vergi rekabetine bir örnek teşkil eder. Dikey vergi rekabeti ise farklı yönetimler arasında kademeli bir vergi yarışı anlamına gelir. Örneğin, aynı vergi kaynağından alınan vergi oranlarının farklı olmasıyla eyaletler veya bölgesel hükümetler arasında dikey vergi rekabeti yaşanabilir. Hızla büyüyen sanal ortam ve ekonomiler nedeniyle, ülkelerdeki yatırımcılar düşük maliyet ve vergi yükü sunan bölgeleri tercih ederek karlarını artırmak amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu durum, ulusal vergi politikalarının diğer ülkeleri dışsal olarak etkileme etkisini daha da yükseltmektedir.

Vergi kaynakları ülkeler ve sınırlar arasında daha serbestçe hareket edebilmektedir, bu da bazı ülkelerin vergi yüklerinin bir kısmını farklı ülkelere kaydırarak dünya çapında daha fazla pay almasına yol açar. Bu süreç 'vergi rekabeti' olarak adlandırılır. Özellikle elektronik ticaretin yükselmesiyle birlikte, ülkelerarası vergi rekabeti genellikle iş yeri kavramı etrafında yoğunlaşmıştır. Çok uluslu firmalar, bilgi iletişim teknolojilerinin ilerlemesi sayesinde, ürünlerini fiziksel bir iş yeri olmadan ülkelerin pazarlarında pazarlama fırsatına sahip olmuşlardır. Bu nedenle, ülkeler arasındaki vergi rekabetini, vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri gibi kategorilere ayırmak yaygındır.

2022 Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi (ITCI) raporuna göre, Türkiye OECD üyeleri arasında vergi cennetleri sıralamasında ilk 10 ülke arasında yer almaktadır. Ülkemiz, yabancı sermaye için uygun vergi politikalarıyla öne çıkmaktadır. Ancak, 2021 raporuna göre sıralama 17. sıradadır. Ülkeler gelir ve şirket vergisinin düşük olduğu yerlere yönelmekte ve bu, uluslararası sermaye akışını etkilemektedir.

Ülkemizdeki bireysel vergi oranının %20 olması, ITCI raporundaki %24,1 ortalama seviyesinin altında olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin bölgesel olarak vergi sistemi bulursa da yabancı sermayeyi çekmek için vergi muafiyetleri gibi teşvikler bulunmaktadır. Bu nedenle ülke, küresel düzeyde herhangi bir ülkeye kısıtlama getirmediği bir vergi rekabeti ortamına sahiptir.

ITCI'ye göre, Estonya 100 genel vergi puanıyla birinci sırada yer alırken, Litvanya 89,9 genel puanla ikinci sıradadır. Yeni Zelanda 89,7 genel puanla üçüncü sıradadır. İsviçre 82,9 puanla dördüncü ve Çek Cumhuriyeti 81,9 genel vergi puanıyla beşinci sıradadır. Bu ülkeler, düşük vergi oranları nedeniyle sermaye akışına daha cazip hale gelmektedir.

ITCI'ya göre ilk beş ülke, daha fazla şirket ve sermaye yatırımcısı için cazip olduğundan diğer ülkelere göre daha fazla sermaye akışı alır. Bu ülkelerde vergi oranlarının düşük olması, vergiden kaçınmak isteyen bireylerin ve kurumların yatırımlarını ve sermayelerini bu ülkelerde toplamalarına olanak tanır (Tablo 1).

Tablo1. Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi (ITCI), 2022 Yılında Yayınladığı Raporu Göre, OECD Üyesi Olan 10 Ülke Arasında Vergi Cennetleri Sıralaması

Genel Puanı	K V S	B V S	T V S	M V S	S Ö V K S	Ülke
100	2	1	14	1	14	Estonya
89,9	1	4	26	5	9	Litvanva
89,7	32	7	1	2	21	Yeni Zellanda
82,9	11	9	4	36	2	İsviçre
81,9	6	5	25	6	11	Çekya
80,6	26	14	6	14	5	Lüksemburg
77,9	5	6	38	18	3	Hollanda
76,9	3	11	31	7	24	Letonya
76,6	20	8	13	22	8	Türkiye
76,0	17	30	10	10	10	İsrail

Not: KVS= Kurumlar Vergisi Sıralaması, BVS = Bireysel Vergileri Sıralaması, TVS = Tüketim Vergileri Sıralaması, MVS= Emlak Vergileri Sıralaması, SÖVKS= Sınır Ötesi Vergi Kuralları Sıralaması

Kaynak: Yeniçağ Gazetesi, 2022

4.1.1.1. Vergi Cennetleri

Vergi cennetleri terimi günümüzde sıkça kullanılsa da vergi cennetlerinin keşfi ve verginin ilk ortaya çıkışı aynı döneme dayanır. İsviçre, günümüzün en yaygın vergi cennetlerinden biri olmasına rağmen, ticari şirketler için vergi kaçakçılığına yönelik en eski ve güvenilir ülke olarak kabul edilir. Bu nedenle, şirketler genellikle vergi yükümlülüklerinden kaçınmak için İsviçre'yi tercih ederler (Aktan ve Vural, 2004a, s. 217).

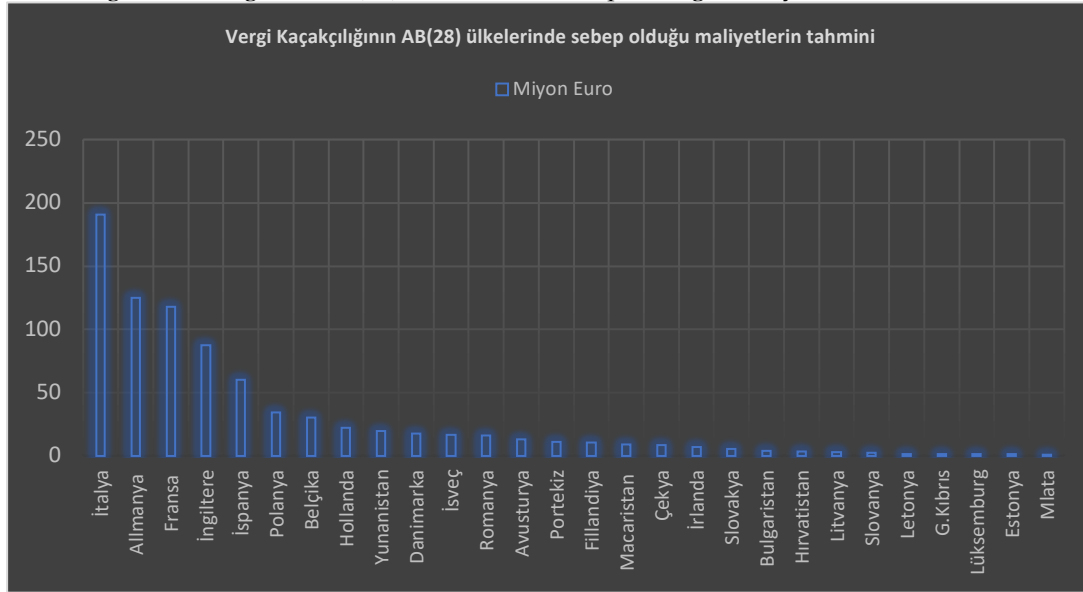
Vergi cenneti olarak adlandırılan bölgelerin ve ülkelerin sayısındaki artış, şirketlerin vergi ödevlerinden kaçmalarını ve vergi kaçakçılığını kolaylaştıran fırsatlara erişmelerini sağlamıştır. Gelişen e-ticaret teknolojileri sayesinde, sanal ortamdaki şirketler başlangıçta sorumlu oldukları vergilendirme ülkesini vergiden muaf veya avantajlı bir başka ülkeye değiştirebilmektedirler.

Günümüzde, vergi cennetlerinde kurulan e-ticaret şirketlerinin sayısında büyük bir artış gözlenmektedir. Bu şirketler, buldukları yerin vergi yükümlülüklerinden sorumlu olup vergi avantajlarından yararlanırlar. Hangi ülkeye vergi ödeyeceklerine karar verilirken, kontrol ve yönetim kriterleri uygulanır. Ayrıca, e-ticaret araçları sayesinde şirket yöneticileri, vergi cennetleri de dahil olmak üzere farklı ülkelerde sorumluluk altında olsalar bile video konferansları ve elektronik posta yoluyla kararlar alabilirler ve toplantılar yapabilirler, böylece şirketi etkin bir şekilde yönetebilirler (Cockfield, 2006, s. 145-146).

Finansal Gizlilik Endeksi verilerine göre (Şekil 2), bu endeks 111 ülkenin verilerine dayanarak oluşturulmuştur. Ülkelerin gizlilik endeks değeri, skoru ve global finans sistemindeki rolü dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ülkelerin finansal gizlilik endeksi sıralamaları, gizlilik değerlerine ve offshore finansal işlemlerin ölçütlerine dayanmaktadır. Bu sıralama politik etkilere maruz kalmayan tarafsız bir sıralamadır.

Şekil 2'ye göre, vergi cenneti olarak kabul edilen ülkeler yüksek gizlilik puanlarına sahiptir. 2022 verilerine göre İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri, Britanya Virjin Adaları ve Guernsey gibi vergi cenneti ülkelerinin gizlilik skorları yüksektir. Ayrıca, bu ülkelerin global finansal düzen içindeki payı da dikkate değerdir. Ülkemizin gizlilik endeks değeri 200 iken gizlilik puanı %61 ve global ölçekteki ağırlığı ise %0,07 olarak tespit edilmiştir.

Şekil 2. Vergi Kaçakçılığının AB (28) Ülkelerinde Sebep Olduğu Maliyetlerin Tahmini Miktarı 2019

Kaynak: Statista, 2019

Şekil 3'te gösterilen AB28'in neden olduğu vergi kaçakçılığının tahmini maliyetleri 824 milyar Euro'dur. Bu verilere göre vergi kaçakçılığı büyük bir boyuta ulaşmıştır. Şekil 3'e göre İtalya 190,9, Almanya 125,1, Fransa 117,9, İngiltere 87,5, İspanya 60, Polonya 34,6, Belçika 30,4, Hollanda 22,2, Yunanistan 17,5 milyar dolar vergi kaçakçılığın bazı ülkelere sebep olduğu miktar olarak tespit edilmiştir.

Şekil 3. Bazı Ülkelerin Finansal Gizlilik Endeksi 2022

Kaynak: Tax Justice Network , 2022; Financial Secrecy Index, 2021

4.1.1.1.2. Tercihli Vergi Rejimleri

Globalleşmenin sonucunda artan e-ticaret faaliyetleri, ülkelere şirketler kuracak ve sermaye yatırımı yapacak firmaların vergilendirilmesi için yetki sahaları arasındaki hareketleri artırmıştır. Şirket yatırımcılarının, birden çok ülkeyle anlaşması olan firmaların sermayelerini veya faaliyetlerini kolayca bilgisayar tabanlı işlemlerle bir ülkeden diğerine taşıyabilmeleri mümkündür. Ekonomik olarak gelişmekte olan ulusların kalkınması için para desteğine ve yabancı finansörlere olan büyük ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, hareketli para sermayeleri tüm uluslar için önemlidir. Yatırım ve sermaye dönüşümlerinin artan oranla gerçekleşmesi, her geçen gün uluslar için daha da büyük bir öneme sahip hale gelmektedir. Uluslararası düzeyde artan yatırımların ve sermayelerin kendi ülkelerine çekilebilmesi için ciddi bir rekabet ortamı oluşmaktadır. Sonuç olarak, küresel sermayenin sürekli ülkelere gelmesi ve ekonomik olarak yaşanan piyasalardaki büyümeler, ülkelerin vergi politikalarını ve tercihli vergi rejimlerini uygulamaya mecbur kılmaktadır (Çevik, 2004, s. 2-4). Tercihli vergi rejimleri, özellikle sınırlı kapsamda yükümlüye ayrıcalıklı vergi indirimlerinin uygulanmasıyla başlamaktadır. Ayrıcalıklı vergi rejimleri, vergi cennetlerinde

olduğu gibi, farklı ülkelerin vergi rejimlerinde de farklılık yaratan vergi politikaları ile uygulanmaktadır. Bu durum, ülkelerdeki vergi yükümlülerini vergi ödememeye ve vergi kaçırmaya teşvik edebilmektedir (Günaydın, vd., 2004, s. 396). Vergi rekabeti, globalleşmenin hızlanması nedeniyle en çok tartışma konusu haline gelmiştir. Bu duruma göre, globalleşmenin yarattığı liberalizasyon ve bilgi iletişimi inovasyonları sonucu oluşan teknolojik gelişmeler, uluslararası düzeyde sürekli artan faktör hareketliliğiyle vergi rekabetini artırmaktadır.

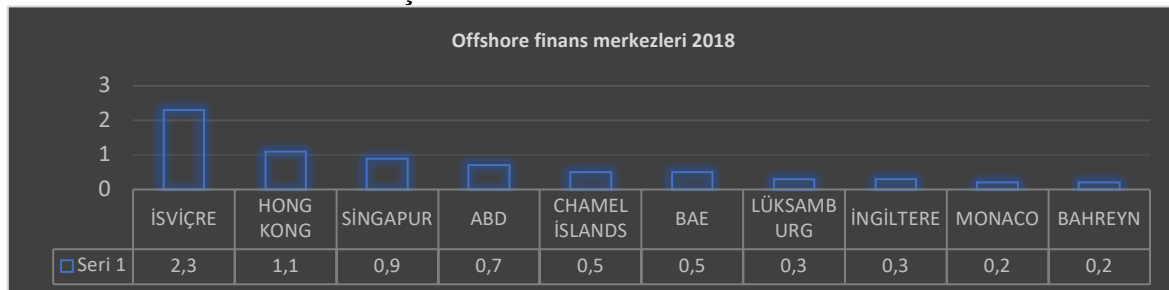
4.1.1.2. Off-Shore Merkezler

E-ticaret, dijital ortamda sunulan hizmet ve ürünlerin, genellikle sanal ortam vasıtasıyla yapılan off-shore ve ekonomi ile ilgili işlemlerle birlikte incelendiğinde, vergi alanında globalleşmeyle birlikte ciddi problemler oluşturan bir durumdur (Çevik, 2004, s. 10).

Off-shore bankacılığı kavramı, güvenli bankacılık ve güvenli limandan açık denizde yürütülen bankacılık çalışmalarını ifade eder. İletişim ve internetin tüm dünyada yaygınlaşmasıyla birçok firma ve birey, yaşadıkları ülkelerde daha az vergi ödemeyi tercih ederek off-shore hesapları aracılığıyla borsalardan hisse senetleri alabilmektedirler. Bu hisse senetlerinin değeri ve elde edilen kazançlar, vergi dairesinden gizlenebilir ve internet ortamında off-shore bankalarının vergi oranlarını ve alacakları faiz oranlarını doğrudan görüntüleyebilirler (Demir, 2002, s. 34).

Sanal ortamın hızla büyümesi, ülkelerin hizmet ve ürünlerden vergi almasını imkânsız hale getirmektedir. Ancak, son zamanlarda off-shore merkezlerinde bulunan nakit miktarının 7-8 trilyon dolar civarında olduğu düşünülmektedir. Bu miktar, yaklaşık olarak bir yılda gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) üçte birine denk gelmektedir. Bu miktarın büyük bir kısmının vergi cennetlerinde beyan edilmediği ve bu nedenle vergilendirilmediği, geriye kalan kısmının ise kayıt altında olduğu tahmin edilmektedir (Oxfam, 2000). Türkiye, off-shore banka hesapları nedeniyle büyük vergi kaybına uğramaktadır. Off-shore para sermayesi ihracatı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Bahreyn üzerinden gerçekleştirilmiştir ve 2000 yılına kadar 9-11 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. Ancak, son zamanlarda alınan sıkı tedbirler sayesinde, bu miktarın 2004 yılı itibariyle 4-5 milyar dolar civarına düştüğü düşünülmektedir (Meriç ve Ay, 2004, s. 318-319).

Şekil 4. Offshore Finans Merkezleri 2018

Kaynak: BCG, 2018

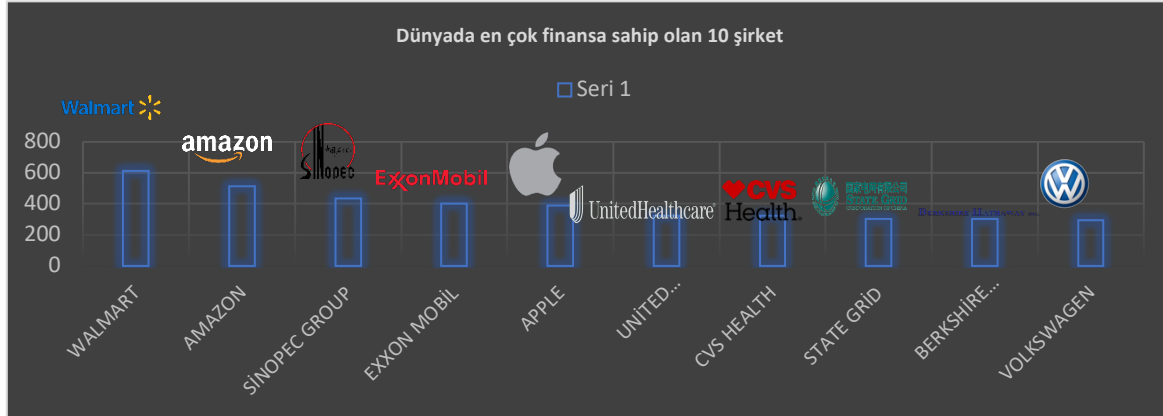
BCG'nin Global Wealth 2018 Raporuna göre dünyada 2017 yılında offshore merkezi olan ülkeler toplam 8,3 trilyon dolar bir hacme ulaşmıştır. Şekil 4'e göre Offshore merkezi olarak İsviçre bankaları ilk sırayı çekerken, ikinci olarak Hong-Kong ve üçüncü sırayı Singapur almıştır.

4.1.1.3. Global Şirketlerin Küresel Karları ve Transfer Fiyatlaması

Transfer fiyatlandırması, firmaların sunduğu hizmetler, sattığı ürünler ve gayri maddi varlıklar için birey ve firmalara ödenen ücretleri ifade eder (Erdikler, 2007). Uluslararası şirketlerin transfer fiyatlandırmaları, çifte vergileme ve transfer fiyatlandırması stratejilerinden kaçınma amacıyla sıkça kullanılan bir ilişkiye sahiptir. Küreselleşme nedeniyle farklı ülkeler arasında ortaya çıkan ticaret ve transfer fiyatlandırması zorlukları, çözüm gerekliliğini vurgular (Gökbunar, vd., 2002, s. 12). Ülke tarafından vergi muafiyeti veya indirimi uygulanmadığı durumlarda, uluslararası şirketler vergi ödemekten kaçınmak amacıyla çeşitli taktikler kullanabilirler. Örneğin, şirket karlarını en düşük vergi ödeyecekleri ülkelerde oluşturmak amacıyla transfer fiyatlandırma yöntemini iç işlemlerinde kullanarak gelirleri aktarabilirler. Küresel üretim zinciri, transfer fiyatlandırmasının vergiden kaçınmak için sıkça kullanılan bir araç haline gelmesine neden olmuştur (Martens, 2007, s. 5-17).

Şekil 5'e göre, dünyanın en büyük finansal kaynaklara sahip ilk beş şirketi şunlardır: Walmart 611,290 milyon dolar, Amazon 513,980 milyon dolar, Sinopec Group 434,090 milyon dolar, Exxon Mobil 400,440 milyon dolar ve Apple 385,540 milyon dolar. Bu veriler, transfer fiyatlandırması ve vergi planlamasının büyük şirketlerin finansal stratejilerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Şekil 5. Dünyada En Yüksek Finansa Sahip Olan 10 Şirket 2023

Kaynak: FXSSI,2023

4.1.1.4. Türev Finansal Araçları

Türev yatırım araçları, malları ve riski olmayan koruma fonları gibi tasarruf araçlarının aktarılmasını sağlayan yeni ekonomik aygıtları off-shore yerlerden yönetmektedirler. Sonuç olarak, vergiyi az ya da hiç ödememektedirler. Aynı sorunlar, e-ticaret ile gerçekleşen daha yüksek miktarlardaki e-yatırımlardan vergi alınmasa da aynı problemi ortaya çıkarmaktadır. Türev yatırım araçlarına sahip olanların gerçekleştirdiği işlemleri, sahip oldukları ülkeler açısından belirleyip tanımlamak bir problem olarak büyümektedir. Oluşan sorunlar sonrasında ortaya çıkan gelirler bildirilmediği veya esas ülkeye aktarılmadığı süreçte vergilendirilmeleri bir sorun olmaya devam edecektir (Tanzi, 2000, s. 17-18).

Daha düşük maliyetli olan e-ticaret, sınırlar ötesi yapılan alışveriş veya ticaretlerde ortam oluşturmasından dolayı büyük yatırımcı kitlesine sahiptir. Yatırımcılar, belirlenen yerlere oluşturulan bağlantı merkezleri sayesinde direkt olarak bilgisayarları aracılığıyla yüz

yüze olmayan işlemleri yapabilmektedirler. E-ticaret hakkında oluşturulan sistemler, klasik ekonomi kısıtlarını ortadan kaldırmakta ve firmalar arası ilişkilerin niteliklerini değiştirmektedir. Sanal yolla girişimciler, 24 saat boyunca piyasa hakkında bilgileri, risk analizleri, değerlendirme çeşitleri, teknik analizleri gibi yeni hizmetleri pek çok müşteriye ulaştırmaktadır (Coşkun, 2005, s. 156-165).

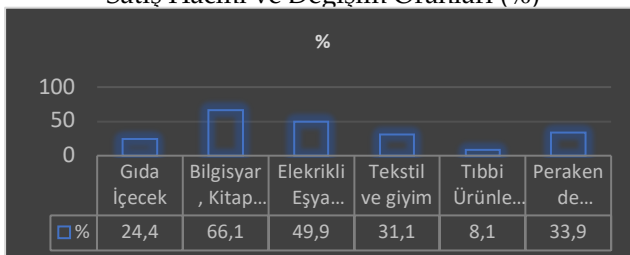
4.2. Türkiye’de E-Ticaret Kaynaklı Vergi Kayıp ve Kaçakların Boyutu

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre, e-ticaret kaynaklı vergi kaçak ve kayıplarıyla ilgili herhangi bir çalışma veya veriye rastlanmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi, Türkiye’de de internet erişimi vergiden muaf tutulurken, internet erişim paketlerine %18 KDV uygulaması bulunmaktadır. Ancak, elektronik ticaretin özelliğinden kaynaklanan vergilendirmede bazı kısıtlamalar mevcuttur ve ülkeler arası vergi rekabeti, transfer fiyatlaması, off-shore merkezler ve türev finansal aygıtlar gibi dış etkenler, Türkiye’de vergi kaçak ve kayıplarının ortaya çıkmasına neden olabilir. E-ticaret firmalarında vergiyi doğuran olayın tespiti yapılamamakta ve bu durum, Gelir İdaresi’ni vergi kaybına uğratabilmektedir. Ülkemizdeki vergi yasaları klasik ticaret kurallarına dayanmaktadır ve internet üzerinden vergilendirme ile ilgili mevzuatın güncellenmesi, yaşanan vergi kayıplarını önleme açısından günümüz koşullarında gereklidir. E-ticaret işlemleri, bankaların aracılığıyla gerçekleştirildiğinde, bankaların da diğer vergi mükellefleri gibi bu konuda sorumluluk taşıması mümkündür. Satıcıya havale edilen ürün bedelinin belirli bir yüzdesi satıcının hesabından düşebilir ve bu oran sabit olarak belirlenebilir (Kıldış, 2006).

Türkiye’de, e-bankacılık ve sanal mağazalar aracılığıyla gerçekleşen web alışverişleri ve seyahat rezervasyonları gibi alanlarda büyüyen bir e-ticaret pazarının yükselişte olduğu gözlemlenmektedir. Dünya genelindeki gelişmelere paralel olarak, ülkemizdeki e-ticaret hacmi de önemli boyutlara ulaşabileceği gerçeğini göz önünde bulundurarak, e-ticaret uygulamalarının hızla yaygınlaştığı ülkelerdeki vergisel tartışmaları takip etmek önemlidir (Meriç ve Ay, 2004, s. 312). Yukarıda da belirtildiği gibi ülkemizde e-ticaretten kaynaklanan vergi kayıp ve kaçaklarına ilişkin herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Buna karşılık, ülkemizde hesaplanabilen e-ticaret işlem hacmine, ulaşılabilen e-ticaret ürün dağılımına ve perakende pazarına ilişkin bilgiler Türkiye’nin farklı sektörlerdeki perakende hacmi Şekil 6’da gösterilmiştir.

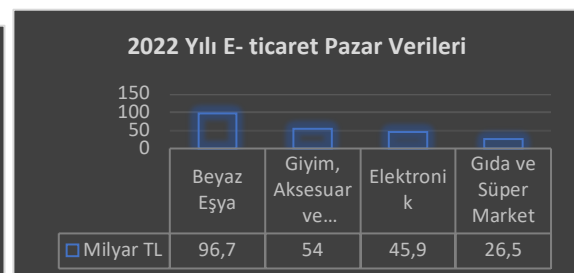
Şekil 6’da gösterilmiştir. Şekle göre, gıda ve içecek sektörü %24,4, tekstil ve giyim sektörü %31,1, tıbbi ürünler sektörü %8,1 ve perakende ticaret sektörü %33,5 oranında gerçekleşmiştir (Şekil 6). Bu verilere paralel olarak, perakendenin e-ticaretteki Pazar payı oranlarını sektörlere göre incelediğimizde, beyaz eşya sektörü 96,7 milyon TL, giyim sektörü 54 milyon TL, elektronik sektörü 45,3 milyon TL ve gıda sektörü 26,5 milyon TL kazanç sağlamıştır (Şekil 7).

Şekil 6. 2023 Yılında Sektörlere Göre Perakende Satış Hacmi ve Değişim Oranları (%)

Kaynak: Tuik, 2023

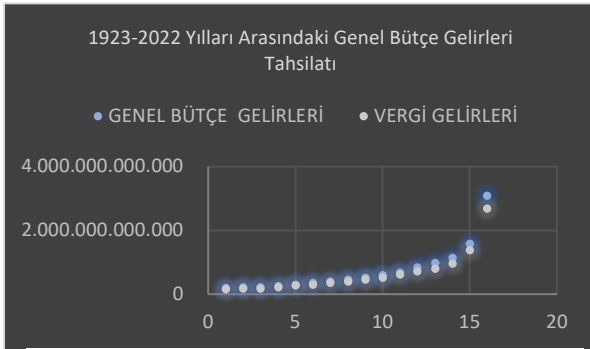
Şekil 7. E- ticaret Pazar Verileri(2022)

Kaynak: Sertrans, 2022

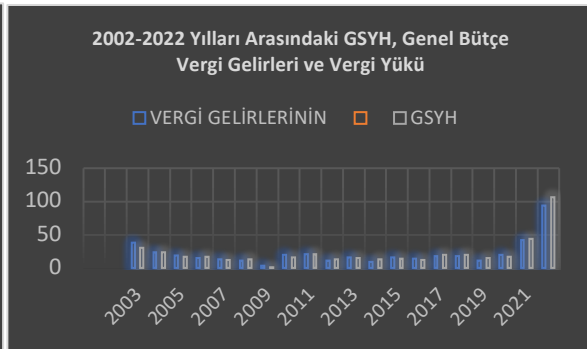
Türkiye'de e-ticaretin vergi kayıpları, kayıt dışı ekonomi ile yakından ilişkilidir. Bu ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için genel bütçe ve vergi geliri verilerine bakmak önemlidir. Öncelikle, 2020 yılında Türkiye'nin genel bütçesi 1.158.046.375.000 TL iken, 2021 yılında bu miktar 1.605.649.658.000 TL'ye yükselmiş ve 2022 yılında ise 3.110.518.179.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, Türkiye ekonomisinin büyümekte olduğunu ve bütçe gelirlerinin arttığını göstermektedir (Şekil 8). Aynı dönemlerde Türkiye'nin vergi geliri 2020 yılında 983.258.493.000 TL, 2021 yılında 1.725.545.000 TL ve 2022 yılında 2.130.766.516 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, Türkiye'nin genel bütçesi yıllar içinde artarken vergi gelirinden elde ettiği kazanç miktarının da arttığını göstermektedir (Şekil 8). Türkiye'nin vergi gelirlerinin yıllık artış oranlarını incelediğimizde, 2020 yılında %19,80, 2021 yılında %41,95 oranında, 2022 yılında ise %94,10 oranında artış gösterdiği görülmektedir. Aynı şekle göre GSYH oranları ise 2020 yılında %16,92, 2021 yılında %42,73 ve 2022 yılında %106,88 oranlarında artışlar yaşandığı görülmektedir (Şekil 9).

Şekil 8. 1923-2022 Yılları Arasındaki Genel Bütçe Gelirleri Tahsilatı

Kaynak: GİB, 2022

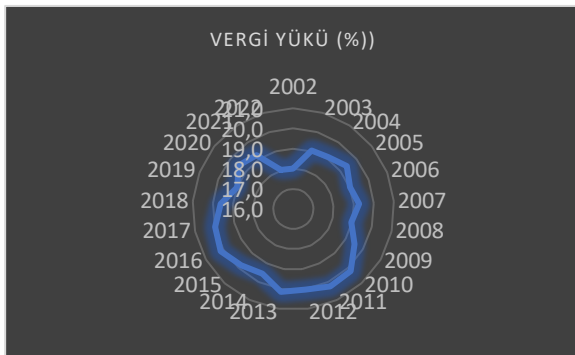
Şekil 9. 2002-2022 Yılları Arasındaki GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü

Kaynak: GİB, 2022

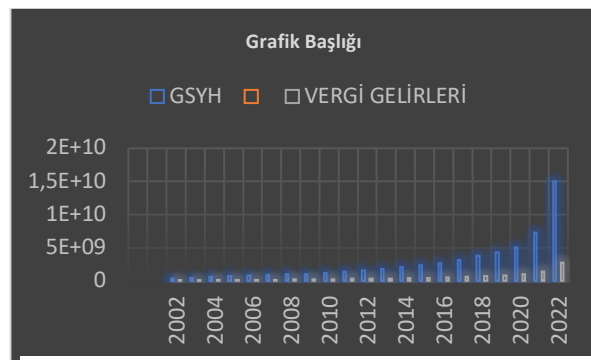
Türkiye'nin gayri safi milli hasıla içindeki vergi yükü oranları Şekil 10'da verilmiştir. Bu şekle göre, 2020 yılında vergi yükü %19,5, 2021 yılında %19,2 ve 2022 yılında %18,0 oranında gerçekleşmiştir. Bu oranları hesaplarken kullanılan gayri safi yurt içi hasıla oranlarını incelediğimizde, 2020 yılında 5.048.567.945 TL, 2021 yılında 7.256.141.737 TL ve 2022 yılında 15.011.775.979 TL kazanç elde edildiğini görmekteyiz. Ayrıca, vergi geliri 2020 yılında 983.284.943 TL, 2021 yılında 1.395.725.545 TL ve 2022 yılında 2.709.130.767 TL olarak gerçekleşmiştir. (Şekil 11).

Şekil 10. 2003-2022 Yılları Arasındaki Vergi Yükü

Kaynak: GİB, 2022

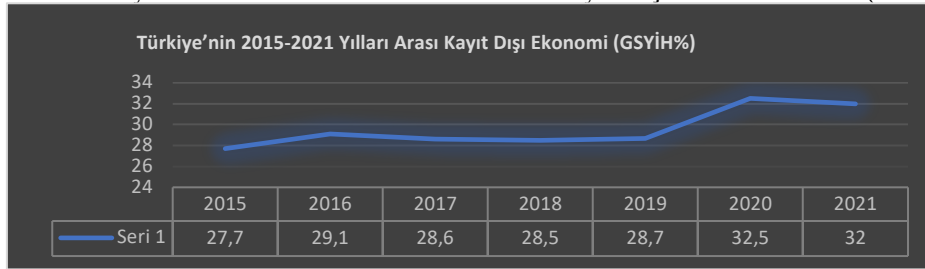
Şekil 11. 2003-2022 Yılları Arasındaki Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)

Kaynak: GİB, 2022

Türkiye'nin Türkiye'nin kayıt dışı ekonomi oranlarını incelediğimizde, 2019 yılında %28,7, 2020 yılında %32,5 ve 2021 yılında %32 oranında gerçekleşmiştir. Bu veriler, kayıt dışı ekonominin hala ciddi bir sorun olduğunu ve bu ekonominin düşük vergi tahsilatına katkı sağladığını göstermektedir (Şekil 12). Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması, Türkiye'nin vergi gelirlerini artırma çabalarının önemli bir parçası olabilir. Vergi kayıpları ve kayıt dışı ekonomi, e-ticaretin büyümesi ile birlikte artabilir. E-ticaret işlemlerinin doğru bir şekilde vergilendirilmesi için mevzuatın güncellenmesi ve etkili vergi denetimlerinin yapılması bu sorunu azaltabilir. Ancak, kayıt dışı ekonomi ile mücadele daha da önemli hale gelirken, kayıt dışı ekonominin oranlarının düşürülmesi, devlet gelirlerinin artmasına katkı sağlayabilir.

Şekil 12. Türkiye'nin 2015-2021 Yılları Arasındaki Kayıt Dışı Ekonomi Oranı (GSYİH%)

Kaynak: Uygun ve Gerçek, 2021: 299

SONUÇ

E-ticaretin vergilendirme sorunları, internet tabanlı ticaretin hızla büyümesiyle birlikte önemli bir konu haline gelmektedir. İnternet ortamında faaliyet gösteren sanal firmaların ikamet ve kaynak ülkesi arasında vergi uygulamaları, çifte vergilendirme ve vergi kaçakçılığı gibi sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmek için uluslararası iş birliği ve anlaşmalarla ortak vergilendirme standartları belirlenmelidir. Ayrıca, sunucunun iş yeri oluşturma ve gelirlerin karakterlerine bağlı olarak vergi düzenlemeleri yapılmalıdır.

E-ticaretin yeni pazarlama teknikleri ve uzak iş gücü kullanımı da vergi açısından denetimi güçleştiren sorunlar arasındadır. Bu konuda yeni yöntemler ve teknikler geliştirilerek, vergi kaçakçılığı önlenmelidir. Aynı şekilde, e-para kullanımının getirdiği vergi problemleri de çözümlenmelidir. Güvenilir muhasebe kayıtları ve belge düzenlemeleri, vergi gelirlerinin doğru ve adil bir şekilde hesaplanmasına katkı sağlayacaktır. E-ticaretin denetimi ve vergilendirilmesi için yeni denetim yöntemleri ve tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu teknoloji odaklı yaklaşım, vergi otoritelerinin dijital ekonomiye uyum sağlamasına yardımcı olacaktır. Ayrıca, transfer fiyatlandırması konusunda uluslararası iş birliği ve standartlar oluşturulmalı, eşitlik ve adalet temelinde vergilendirme sağlanmalıdır.

Son olarak, tüketim vergilerinin dijital ürünler ve hizmetlerin özelliklerine uygun olarak düzenlenmesi önemlidir. E-ticaretin vergilendirilmesi için şeffaf, etkin ve adil bir vergi sistemi oluşturulmalıdır. Bu çerçevede, vergi kaçakçılığı önlenmeli ve uluslararası düzeyde iş birliği sağlanarak, vergi gelirlerinin doğru ve adil bir şekilde paylaşımı sağlanmalıdır. E-ticaretin vergilendirilmesine ilişkin öneriler şu şekildedir:

1. Vergi Yasalarının Güncellenmesi: Elektronik ticaretin gelişmesiyle birlikte vergi yasalarının da güncellenmesi gereklidir. E-ticaret işlemleri için daha detaylı ve kapsamlı

vergilendirme yönergeleri oluşturulmalıdır. Vergi düzenlemeleri, dijital ekonominin dinamiklerini ve farklı iş modellerini dikkate alacak şekilde yapılandırılmalıdır.

2. Vergi Düzenlemelerinde Uluslararası İş birliği: Vergi kaçakçılığı ve kayıplarının önüne geçmek için uluslararası iş birliği büyük önem taşır. Türkiye, diğer ülkelerle vergi konusunda bilgi paylaşımı ve iş birliğini artırmalıdır. Uluslararası düzeydeki vergi rekabetine karşı koordineli adımlar atılmalıdır.

3. Vergi Denetimlerinin Etkinleştirilmesi: Elektronik ticaretin vergi kayıp ve kaçaklarına yol açmasıyla mücadelede, vergi denetimlerinin etkinleştirilmesi gereklidir. Vergi denetim birimleri, e-ticaret işlemlerini daha yakından takip ederek vergi kaçakçılığına yönelik tedbirler almalıdır.

4. Eğitim ve Farkındalık Oluşturma: Vergi kaçakçılığının ve kayıplarının olumsuz etkilerini anlatan kampanyalar düzenlenerek, vergi bilinci artırılmalıdır. E-ticaret işletmeleri, vergi yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmek konusunda eğitilmelidir.

5. Teknolojik Çözümler ve Veri Analitiği: Vergi denetimlerinde teknolojik çözümler ve veri analitiği kullanılabilir. Büyük veri analizleriyle vergi kaçakçılığı şüphesi olan işlemler belirlenebilir ve bu şekilde denetimler daha etkin hale getirilebilir.

Elektronik ticaretin vergi kayıp ve kaçakları üzerindeki etkisi, globalleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte artmıştır. Vergi cennetleri, transfer fiyatlaması, off-shore merkezleri gibi dış etkenler vergi kaçakçılığını teşvik etmektedir. Türkiye'de de e-ticaretin vergi kaçakçılığına neden olan dış etkenlerle mücadele edilmesi gerekmektedir. Önerilen çözümlerle vergi yasalarının güncellenmesi, uluslararası iş birliğinin artırılması, vergi denetimlerinin etkinleştirilmesi ve eğitim çalışmalarıyla vergi bilinci artırılması hedeflenmektedir. Aynı zamanda teknolojik çözümlerle denetimlerin daha etkin ve verimli hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu adımlarla vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılması ve adil bir vergi sisteminin sağlanması mümkün olacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada içerisinde sunmuş olduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik ahlak kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgileri, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, bu çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın öğün olduğunu bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğacak tüm hak ve kayıplarını kabul ettiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu makalede yazar %100 oranında katkıda bulunmuştur.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (1993). *Kamu maliyesi*. Gazi Büro Kitapevi.
- Aktan, C. ve Vural, İ. Y. (2004a). *Yeni ekonomi ve rekabet*. TİSK Yayınları.
- Aktan, C. ve Vural, İ. Y. (2004b). Vergi rekabeti. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22), 1-18.
- Alkan, R. (2003). *Elektronik ticaretin vergilendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi*. Birleşik Matbaacılık.
- Alptürk, E. (2002). Elektronik ticarete bilgi güvenliği. *Yaklaşım Dergisi*, 10(109), 114-117.
- Alptürk, E. (2006). Elektronik ödemelerde IBAN ve özellikleri. *Vergi Sorunları*, (214), 72-78.
- Atabey, T. (2010). Gelir vergisi rehberi. *Vergi Sorunları Dergisi*, Özel ek, 30-45.
- Aykın, H. (2021). Türk vergi hukukunda elektronik defter, belge ve kayıt kavramlar. <http://eticaret.garanti.com.tr/icerik/goster.asp?c=4&t=a&i=251220020941381023201084149> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Bakkal, U. (2001). Elektronik ticaretin vergilendirilmesi-I. *Yaklaşım Dergisi*, (9), 207-211.
- BCG (2018). Offshore finans merkezleri 2018. <https://www.bcg.com/search?q=offshore> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- BİAC (2021). <https://www.businessatoecd.org/> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Binatlı, C. (2007). Elektronik ticaretin vergisel boyutu. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(1), 171-188.
- Cangir, N. (1998a). Elektronik ticaret ya da internetin vergilendirilmesi-I. *Yaklaşım Dergisi*, 6(69), 52-63.
- Cangir, N. (1998b). Elektronik ticaretin ya da internetin vergilendirilmesi-III. *Yaklaşım Dergisi*, (71), 43-53.
- Cihangir, N. (2002). Ottawa'da kabul edilen vergileme ilkeleri ya da sanal dünyanın vergisel vizyonu. *Vergi Dünyası*, (250), 23-30.
- Civelek, M. E. ve Sözer, G. E. (2003). *İnternet ticareti, yeni ekososyal sistem ve ticaret noktaları* (1.Baskı). Beta Kitabevi.
- Cockfield, A. J. (2006). The rise of the OECD as informal. World tax organization, through national responses to e-commerce tax challenges. *Yale Journal of Law and Technology*, Spring, 136-187.
- Coşkun, N. (2005). Elektronik ticarete vergilendirme sorunları ve uluslararası düzeyde çözüm arayışlarının Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 153-170.
- Çak, M. (2002). *Dünya'da ve Türkiye'de elektronik ticaret ve vergilendirilmesi* (Yayın No: 2002/6). İTO Yayınları.
- Çestepe, H. (2003). Elektronik ticaretin ticari ve mali etkileri: Dünya ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İ.İ. B.F.*, 22(1), 47-62.

- Çevik, S. (2004). Küreselleşen dünyada vergi politikası: Vergi politikasında dönüşüm ve küresel sorunlar. *Vergi Dünyası*, 23(270), 154-165.
- Çilkoparan, Y. (2001). Elektronik ticaret ve vergi. *Vergi Dünyası*, 20(243), 211-229.
- Demir, M. (2002). Globalleşen vergi cennetleri. www.turkhukuk sitesi.com./makalekütüphanesi_makale.htm. Adresinden 01 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- Dikici, M. (2000). *İnternet temelli elektronik ticaretin (E-Business) özellikleri, denetimi ve vergi sistemlerine etkileri*. T. C. Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, Türkiye.
- Dönmez, R. (1999). Vergi hukuku açısından küreselleşme ve elektronik ticaret. *Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 14(1), 415-452.
- Ekin, N. (1998). *Bilgi ekonomisinde elektronik ticaret*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Ekmekçi, E. (2003). *Küreselleşme ve vergilemede yeni eğilimler*. Kazanan Kitap Ticaret.
- Erdikler, Ş. (2007). Transfer fiyatlaması ve kavramları (1). Referans Gazetesi. 06.02. 2007. <http://www.turmob.org.tr/turmob/basin> adresinden 06 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.
- Erginay, A. (1987). *Kamu Maliyesi*. Turhan Kitapevi.
- Financial Secrecy Index (2021). Finansal index. <http://www.financialsecrecyindex.com> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- FXSSI (2023). Dünyanın en yüksek geliri olan büyük 10 şirketi. <http://tr.fxssi.com/dunyanin-en-karli-10-sirketi> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- GİB (2022). Bütçe gelirleri. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm adresinden 31 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Giray, F. (2002). Harcama vergileri açısından elektronik ticaret. *Vergi Dünyası*, 254(123), 116-128.
- Gökbunar, R., Tezcan, K. ve Utkuseven, A. (2002). Yeniden yapılanma veya yeniden yapılanma: Vergi idaresi ve denetim için işte bütün mesele bu, Manisa ve Adana. <http://www.bayar.edu.tr/~kutuphane/vergi.pdf> adresinden 19 Mayıs 2007 tarihinde alınmıştır.
- Günaydın, İ., Benk, S. (2004, 10-14 Mayıs). *Globalleşme sonucu oluşan vergi kayıp ve kaçaklarını önlemede uluslararası iş birliğinin önemi*. Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Belek/Antalya, Türkiye. 381-421.
- Güngör, K. (2002). Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde vergi uluslararası iş birliği. *Vergi Dünyası*, 251(137), 132-143.
- Hardesty, E. D. (1999), *Electronic commerce: taxation and planing*. Warren Gorham and Lamont.
- Karakoç, A. G. (2004). *Çevre sorunlarına etik yaklaşım*. Beta Yayınları.

- Kıldış, Y. (2006). Türk vergi hukukunda vergiyi doğuran olay. *E-Yaklaşım*. 33, <http://www.muhasabetr.com/ozelbolum.com> adresinden 22 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.
- Kırçova, İ. ve Öztürk, P. (2000). *İnternette ticaret ve hukuksal sorunlar*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Kraemer, K. L. ve King, J. L. (2003). Information technology and administrative reform: Will the time after e-government be different?. Center for research on information technology and organizations. <https://escholarship.org/uc/item/2rd511db> adresinden 31 Mayıs 2019 tarihinde alınmıştır.
- Küçüközyiğit, H. G. (2003). Vergilendirme tartışmaları bağlamında elektronik ticaretin hukuksal tanımı ne olmalıdır? *Vergi Sorunları*, 174(4), 150-158.
- Martens, J. (2007). The precarious state of public finance, tax evasion, capital flight and the misuse of public money in developing countries and what can be done about it. Global policy forum Europe. http://www.globalpolicy.org/eu/en/publ/martens_precarious_finance_%202007.pdf adresinden 31 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- Meriç, M. ve Ay, H. (2004). *Küreselleşme olgusunun vergi kayıp ve kaçaklarına etkisi*. Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Belek/Antalya, Türkiye, 295- 330.
- Nellen, A. (2006). E-commerce to tax or not to tax 2001, http://www.cob.sjsu.edu/facstaff/nellen_a/BoaltUT6-01.pdf adresinden 31 Mart 2018 tarihinde alınmıştır.
- Oxfam (2000). Tax havens: Releasing the hidden billions for poverty eradication. Executive summary. OXFAM GB policy paper. http://www.oxfam.org.uk/what_we_do/issues/debt_aid/tax_havens.htm adresinden 29 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- Özbalcı, Y. (2010). *Gelir vergisi kanunu yorum ve açıklamaları*. Oluş Yayıncılık.
- Özel, A. (2002). E- ticaret ve Türkiye’nin bilgi toplumundaki yeri. *İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi. Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik Bakış Dergisi*, (38), 1-17.
- Sertrans (2022). 2022 Yılı e- ticaret pazar verileri. <https://www.sertrans.com.tr/2022-yili-e-ticaret-pazar-verileri> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Soydan, B. Y. (1994). Dar yükümlülerin elde ettikleri ücretlerde Türk vergi anlaşmalarının rolü. *Vergi Dünyası*, 149, 76-90.
- Statista (2019). Vergi kaçırmanın maliyeti AB ülkelerine milyonlarca dolar. <https://www.statista.com/chart/17133/tax-evasion-cost-to-countries/> adresinden 31 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Tanzi, V. (2000). Globalization and the future of social protection, international monetary fund. Fiscal. Affairs Department, *IMF Working Paper*, 20-120.

- Tax Justice Network (2022). Vergi adaleti raporu. <https://taxjustice.net/reports/state-of-tax-justice-2022/> adresinden 29 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Tuik (2023). Perakende satış endeksleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Perakende-Sat%C4%B1%C5%9F-Endeksleri-Ocak-2023-49616&dil=1> adresinden 31 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Tülümce, S. Y. ve Özpençe, Ö. (2014). Türkiye'de özel tüketim vergisi ve cari açık arasındaki ilişkinin analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 280-291.
- Uygun, E. ve Gerçek, A. (2021). *Türkiye'de vergi açığının ölçümü*. 35. Uluslararası Maliye Sempozyumu, Antalya, Türkiye.
- Uzunoğlu, H. (2006). E-ticaret ve vergilendirilme. <http://www.ekitapyayin.com> adresinden 16 Eylül 2020 tarihinde alınmıştır.
- Yaltı, B. (2003). *Elektronik Ticarete Vergilendirme*. Der Yayınları.
- Yeniçağ Gazetesi (2022). Türkiye vergi cenneti ülkeler sıralamasında ilk 9'a girdi. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiye-vergi-cennetleri-siralamasinda-ilk-9a-girdi-592586h.htm> adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Yıldız, H. (2002). Elektronik ticaretin vergilendirilmesi. *Vergi Dünyası*, 21(255), 140-153.

EXTENDED ABSTRACT

Electronic commerce refers to a form of trade where transactions take place over the internet. This type of commerce comes with numerous advantages that capture attention. Products and services can be personalized according to individual preferences, offering instant access, increasing information density to enhance quality, eliminating global boundaries for access, and enabling rapid interaction for quick solutions. However, the growth of e-commerce also brings along various taxation challenges. Taxation of electronic commerce necessitates a reevaluation of existing tax laws and policies due to transactions occurring in the virtual realm. Issues such as income tax and corporate tax require solutions at both national and international levels. E-commerce encounters various challenges under the principle of full liability. Residency and permanence criteria can complicate the determination of tax liability. Similarly, in the field of corporate taxation, establishing the business center and legal headquarters is crucial. Technology can influence the tax liabilities of corporations and may lead to issues of dual residency.

Taxation of e-commerce involves determining the source of income and the methods of taxation. Income is subject to various taxation methods depending on the type of taxpayer. However, the rapid growth of internet-based commerce complicates the task of determining the source of income. Determining the place of business has become particularly challenging for transactions conducted over the internet. Tax treaties play an important role in determining which country has the right to tax income. Value added tax (VAT) issues further complicate international trade in digital goods. It is important to improve tax mechanisms and audits, as well as to update stamp duties and virtual transaction regulations. The taxation of electronic commerce generally introduces the following challenges:

Residency and source country problems can complicate the determination of tax liabilities for virtual companies. Issues with identifying the place of business for servers can lead to opportunities for tax evasion. Taxing different types of income can increase the complexity of e-services and digital goods. New marketing techniques can exacerbate tax issues. Remote workforce can lead to tax problems. The use of e-money can increase tax leakage. Problems with accounting records can lead to uncertainty regarding regulations. To address these challenges, it is important to update tax laws, enhance international cooperation and standardization, conduct effective audits, and initiate educational campaigns. Technology can also be utilized to enhance audits and facilitate compliance in the digital economy. The taxation of e-commerce should be modernized to establish a fair tax system. The taxation of e-commerce in the virtual realm has become a significant global issue. These challenges are becoming even more pronounced with the rapid growth of e-commerce and the increasing complexity of the digital economy. Therefore, a reevaluation and restructuring of tax policies at both national and international levels are necessary. One of the issues encountered in the taxation of e-commerce is the lack of a central presence in the virtual environment. As physical location and identity verification become more difficult, encryption and e-money transactions complicate tax oversight. This situation can create a breeding ground for tax loss and evasion.

Furthermore, the protection of personal information in banking and economic services also complicates tax oversight. The virtual environment has become more attractive for individuals and companies seeking to avoid paying taxes through methods like offshore banking.

Transfer pricing also involves international companies' efforts to advantageously utilize differing tax policies in various countries. This situation can lead to tax evasion and reduce tax revenues. The proliferation of e-commerce can increase tax losses and evasion. Taxation and control of digital products are becoming more challenging. Value-added tax (VAT) issues can complicate the control and taxation of non-physical products.

Globalization and electronic commerce exert significant influence on countries' revenues by disrupting traditional tax policies. The intricate nature of cross-border transactions and digital economic activities challenges conventional tax frameworks, often leading to revenue losses. Consequently, the implementation of effective tax policies becomes imperative for nations to adapt to the evolving economic landscape. Moreover, fostering international cooperation is crucial in addressing the complexities posed by globalized trade and e-commerce. Collaborative efforts among nations can facilitate the development of streamlined tax regulations, ensuring fair and equitable revenue collection in an increasingly interconnected world. One of the greatest challenges in the taxation of e-commerce is the complexity of cross-border e-commerce. To prevent tax losses and establish a fair tax system, national and international cooperation and coordination are required. Modernizing tax policies, adapting to technology, and strengthening audit mechanisms can assist in overcoming these challenges.

In conclusion, the rapid growth of electronic commerce has posed challenges to taxation policies and introduced new problems. National and international cooperation and coordination are crucial for establishing a fair tax system. Countries that keep up with technological advancements and update tax laws can find more effective solutions to the taxation challenges posed by e-commerce.